

Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen

Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen

Kenniscentrum Sport

Jeroen Hoyng
Anneke Hiemstra

Colofon

Uitgave

De Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen is geschreven voor vertegenwoordigers van lokale en provinciale organisaties uit de sectoren sport, welzijn, gezondheid en onderwijs die zich bezighouden met sport- en beweegbeleid. Deze monitoring- en evaluatiewijzer is mede mogelijk gemaakt door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Redactieadres

Kenniscentrum Sport, Horapark 4, 6717 LZ Ede, Postbus 643, 6710 BP Ede
T (0318) 490900, F (0318) 490995, W www.kenniscentrumsport.nl, W www.allesoversport.nl

Tekst

Jeroen Hoyng en Anneke Hiemstra

Tekstadviezen

Lucy Holl

Fotografie

Jeroen Hoyng, www.sportengland.org

Vormgeving en productie

Birgit Schrama en Marijke Reer

Drukwerk

Hakker van Rooijen

© Kenniscentrum Sport, september 2018

Inhoudsopgave

Colofon	2	Stap 4: Keuze van onderzoeksmethode	23
Inleiding	5	4.1 Waaraan moet een meting voldoen?	
Aanleiding		4.2 Niveau van monitoring en evaluatie	
Wat is de Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen?		4.3 Monitoring en evaluatie van input	
Leeswijzer		4.4 Monitoring en evaluatie van throughput	
Introductie monitoring en evaluatie	9	4.5 Monitoring en evaluatie van output	
Wat is monitoring, evaluatie en benchmarking?		4.6 Monitoring en evaluatie van outcome	
Monitoring en evaluatie in het beleidsproces		4.7 Beheersindicatoren	
Stap 1: Keuze voor monitoring en evaluatie	13	Stap 5: verzamelen van informatie	33
1.1 Waarom monitoren en evalueren?		5.1 Keuze en documentatie van werkwijze	
1.2 Evalueerbare doelstellingen		5.2 Kwantitatief onderzoek	
1.3 Inventarisatie van lokaal ingezette monitoring- en evaluatie-instrumenten		5.3 Kwalitatief onderzoek	
		5.4 Databeheer	
Stap 2: Randvoorwaarden	15	Stap 6: Interpreteren van informatie	37
2.1 Draagvlak		Stap 7: Rapporteren en communiceren	39
2.2 Organisatiestructuur en samenwerkingspartners		7.1 Rapportage	
2.3 Middelen en hulpbronnen		7.2 Communicatie	
Stap 3: Definitie en selectie van indicatoren	17	Stap 8: Evalueren	41
3.1 Wat zijn indicatoren?		Referenties	43
3.2 Welke indicatoren kun je onderscheiden?		Geraadpleegde personen	43
3.3 Vaststellen van indicatoren		Databronnen en meetinstrumenten	45
3.4 Wat zijn normen en streefcijfers?			

Inleiding

Kenniscentrum Sport heeft de Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen (M&E-wijzer) uit 2009 vernieuwd. Deze M&E-wijzer is bedoeld als een **naslagwerk** zodat gemeenten monitoring en evaluatie continu toe kunnen passen tijdens hun beleidscyclus. Dat bevordert transparantie en een proces- en resultaatgericht beleid. Het biedt daarmee zicht op de beoordeling van het bereiken van beleidsdoelen ten opzichte van ingezette middelen. De M&E-wijzer is niet bedoeld om onderzoek uit te voeren dat conclusies trekt over oorzaak-gevolgrelaties van bepaalde verschijnselen. Voor samenvattende informatie over monitoring en evaluatie heeft Kenniscentrum Sport de M&E Menukaart ontwikkeld. Deze menukaart vormt naast deze M&E-wijzer en het Stappenplan voor het monitoren en evalueren van de inzet van buurtsportcoaches (Mulier 2018) ondersteuning op het gebied van monitoring en evaluatie.

Aanleiding

Het ministerie van VWS stimuleert al sinds de Buurt-Onderwijs-Sport impulsregeling (2004-2010) dat gemeenten hun sportbeleid monitoren en evalueren. De Monitor Lokaal Sportbeleid (Mulier, 2017) geeft aan dat er op het gebied van monitoring en evaluatie van sport- en beweegbeleid nog veel te winnen is. Niet alleen draagt continue monitoring en evaluatie bij aan lerend beleid (Sport Stimuleert, 2018), maar het is ook voor het bepalen van de doelmatigheid van beleid relevant. Het sport- en beweegbeleid krijgt steeds meer te maken met hogere kwaliteitseisen, concurrentie en (financiële) ruimteclaims van andere sectoren.

Omdat sport en bewegen steeds meer worden ingezet als middel om andere doelen op het gebied van gezondheid, welzijn, sociale uitdagingen et cetera te bereiken, is een goede onderbouwing van de effecten daarvan steeds noodzakelijker. Er moet openheid zijn en bereidheid tot feedback over de effectiviteit van het beleid. Het is dus belangrijk dat er op lokaal niveau, zowel ambtelijk als bestuurlijk, een evaluatiecultuur is. Hiervoor is een goede planning noodzakelijk, rekening houdend met doelgroepen/gebruikers, de aanpak (keuze van de methode), de timing, de inzet van monitors, de procesevaluatie, de rapportering en de verantwoordelijken.

Resultaten Monitor Lokaal Sportbeleid

- 30 procent van de gemeenten monitort en evalueert structureel of periodiek (onderdelen van) hun sportbeleid in 2016.
- 20 procent van de gemeenten doet helemaal niet aan monitoring en evaluatie van sport en bewegen en 45 procent van de gemeenten pakt dit incidenteel of ad hoc op.

Wat is de Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen?

De Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen (M&E-wijzer) van Kenniscentrum Sport is een stappenplan met uitleg, hulpmiddelen en tips voor analyse, monitoring en evaluatie van lokaal sport- en beweegbeleid. Het uiteindelijke doel van monitoren en evalueren van sport- en beweegbeleid is het verzamelen van informatie op basis waarvan beleidsmakers het gevoerde beleid of strategie kunnen beoordelen en bijsturen.

De M&E-wijzer is een aanvulling op de Beleidswijzer Sport & Bewegen (stappenplan voor het opstellen van sport- en beweegbeleid) en de Financieringswijzer Sport & Bewegen. Deze instrumenten vullen elkaar aan, maar zijn ook afzonderlijk te gebruiken (www.kenniscentrumsport.nl en www.allesoversport.nl).

De M&E-wijzer is geschreven voor vertegenwoordigers van lokale en provinciale organisaties uit de sectoren sport, welzijn, gezondheid en onderwijs die zich bezighouden met sport- en beweegbeleid. In het bijzonder zijn dit: gemeentelijke en provinciale beleidsambtenaren Sport, gemeentelijke en provinciale ambtenaren Onderzoek en Statistiek, wethouders, buurtsportcoaches/combinatiefunctionarissen, adviseurs in het werkveld, docenten en studenten van sport- en beweegopleidingen.

Figuur 1: De stappen van de Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Bewegen

Vorbereitung

→ Stap 1. Keuze voor monitoring en evaluatie

Start met het beschrijven van de aanleiding en de onderbouwing binnen de gemeente voor het monitoren en evalueren van het sport- en beweegbeleid. Licht het vertrekpunt toe met motieven en duidelijke beleidsdoelstellingen en voer een analyse uit van de huidige situatie. Vragen:

- Welke informatiebehoefte is er?
- Welke monitoring- en evaluatie-instrumenten worden al gebruikt?
- Zijn doelstellingen zodanig geformuleerd dat ze kunnen worden geëvalueerd?
- Wat meten we wel, en wat niet (welk vraagstuk)?
- Wat voor soort evaluatie is daarbij passend (kwalitatief/kwantitatief)?

→ Stap 2. Randvoorwaarden

Randvoorwaarden om goed te kunnen monitoren en evalueren zijn middelen, hulpbronnen en draagvlak. Het gaat hierbij om het creëren van draagvlak binnen de politiek, de bestuurders en de samenwerkingspartners. Vragen:

- Welke en hoeveel middelen en hulpbronnen zijn voor de monitor- en evaluatie-activiteiten nodig?
- Hoe krijg je toegang tot die bronnen?
- Hoe moet de organisatiestructuur eruit zien?
- Welke samenwerkingspartners zijn nodig voor de uitvoering van het monitoren en evalueren?
- Hoe betrek je die samenwerkingspartners erbij?

Uitvoering

→ *Stap 3. Selectie van indicatoren*

In de uitvoeringsfase worden als eerste de indicatoren waarop gemeten gaat worden opgesteld en geselecteerd. Indicatoren zijn uitkomstmaten, iets wat je meet om een verandering waar te kunnen nemen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een beleids- en beheerscyclus. Vervolgens wordt bepaald wat een goed meetresultaat zou zijn. Het vaststellen van normen en streefcijfers, met andere woorden: wanneer zijn we als gemeente tevreden met het behaalde resultaat? Vragen:

- Selecteren en opstellen van indicatoren: wat willen we meten?
- Ontwikkelen van normen: wat is een goed meetresultaat?

→ *Stap 4. Keuze van onderzoeksmethode*

Na keuze van indicatoren wordt de wijze waarop gemeten kan worden gekozen (de 'onderzoeksmethode'). Op ieder niveau van de beleids- en beheerscyclus zijn indicatoren en bijbehorende instrumenten te kiezen. De 'beheersindicatoren' zoals doeltreffendheid en effectiviteit worden nader uitgelegd. Vragen:

- Hoe willen we meten?
- Op welk niveau van de beleids- en beheerscyclus (input-, throughput-, output- en outcome-niveau) willen we meten?
- Welke type informatie moet het onderzoek opleveren?
- Aan welke methodologische voorwaarden moet een meting voldoen?

→ *Stap 5. Verzamelen en registreren van informatie*

Na het opstellen van de juiste indicatoren en onderzoeksmethode gaat stap 5 in op het verzamelen en registreren van informatie. Vragen:

- Wat zijn de voor- en nadelen van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden?
- Wat zijn aandachtspunten op het gebied van databeheer?
- Hoe verzamelen we de gegevens?

Analyse

→ *Stap 6. Interpreten van informatie*

Deze stap geeft aandachtspunten voor het analyseren van de gegevens, het trekken van conclusies en het geven van aanbevelingen naar aanleiding van de resultaten. Vraag:

- Hoe analyseren we de gegevens?

→ *Stap 7. Rapporteren*

Het rapporteren van de onderzoeksresultaten en het communiceren van de resultaten naar de betrokkenen en de doelgroep staat in deze stap centraal. Vraag:

- Hoe rapporteren we de onderzoeksresultaten en hoe communiceren we dit naar de stakeholders?

Evaluatie

→ *Stap 8. Evalueren en verankering*

De laatste stap in het stappenplan is het evalueren van het proces van monitoren en/of evalueren. Vragen:

- Is alles goed verlopen?
- Zijn er verbeterpunten?

Leeswijzer

Eerst beschrijven we de belangrijkste begrippen, definities en de plaats van monitoring en evaluatie in het beleidsproces. Vervolgens worden de stappen beschreven voor het opzetten van goed structureel monitoring- en evaluatiebeleid.

Introductie monitoring en evaluatie

Wat is monitoring, evaluatie en benchmarking?

Monitoring en evaluatie zijn aanvullend als het erom gaat beleidsmakers te informeren en te ondersteunen. Monitoring betekent het doen van metingen tijdens de uitvoeringsfase van het beleid. In een monitor worden systematisch, op vooraf vastgestelde momenten of intervallen, bepaalde zaken gemeten om deze te volgen of te bewaken zodat eventuele veranderingen zichtbaar worden. Als veranderingen of afwijkingen vroegtijdig gesignaleerd worden, kan het beleid eventueel tijdig worden bijgestuurd.

Evaluatie is grondiger en gedetailleerder dan monitoring. Bij evaluatie worden de metingen 'beoordeeld' en wordt gezocht naar verklaringen. Monitoring en evaluatie zorgen voor transparantie en bevorderen samen resultaatgericht werken.

Als de meetresultaten van monitoring en evaluatie worden vergeleken met die van andere, vergelijkbare organisaties of onderzoeksgebieden gaat het om benchmarking. In deze Monitoring- en Evaluatiewijzer Sport & Beweging is benchmarking, met uitzondering van deze paragraaf, buiten beschouwing gelaten.

Monitoring en evaluatie in het beleidsproces

Resultaatgericht- versus public value management

Monitoring en evaluatie van beleid vinden veelal plaats vanuit resultaatgericht management (*new public management*). Dit type management geeft inzicht in de 'objectieve' prestaties en de effectiviteit van het beleid. Echter, nieuwe inzichten voegen een ander type management toe, namelijk het *public value management*. Bij dit type management is het perspectief om de maatschappelijke waarde te vergroten en zichtbaar te maken (Bennington & Moore, 2011). De vorm van monitoring en evaluatie die daar meer op aansluit, is reflexieve monitoring en evaluatie (Jolley 2014). Bij deze methode is niet alleen oog voor de 'objectieve' prestaties en effectiviteit, maar ook nadrukkelijk voor de 'ervaringsgerichte' prestaties. Deze manier past goed om het Buurtsportcoachbeleid mee te evalueren (Mulier, 2017). De Stappenplan voor het monitoren en evalueren van de inzet van buurtsportcoaches (Mulier 2018) geeft daarvoor praktische handvatten. Het stappenplan dat in deze M&E-wijzer wordt besproken, betreft met name de manier van werken die past bij resultaatgerichte monitoring en evaluatie. Hieronder wordt wel kort het verschil met reflexieve monitoring belicht.

Tabel 1: Verschillen tussen monitoring, evalueren en benchmarking

	Monitoring	Evalueren	Benchmarking
Definitie	Monitoring is het systematisch meten, op vooraf vastgestelde momenten of intervallen, van bepaalde condities met als doel deze te volgen of bewaken zodat veranderingen zichtbaar worden.	Evaluatie is een systematisch en doelgericht proces van verzamelen, interpreteren en presenteren van informatie met als doel de waarde van een resultaat of proces te bepalen.	Benchmarking is het vergelijken en uitwisselen van onderzoeksuitkomsten, ervaringen en/of good practices met anderen met als doel ideeën te genereren om beleid en/of uitvoering te verbeteren (zuiniger, efficiënter, effectiever, ...)
Doel	Signaleren van knelpunten voor eventuele tussentijdse bijsturingen	Geeft aanbevelingen aan beleidsmakers t.b.v. hun strategiebepaling en politieke agenda	Geeft inzicht in de resultaten/prestaties ten opzichte van anderen
Focus	Focus op de omgeving, middelen, activiteiten, prestaties, vooruitgang processen, toetsen t.o.v. gewenste resultaten en effecten	Ontwerpen van oorzaak-gevolgmodellen, zoeken naar correlaties	Focus op vergelijking met andere onderzoeksgebieden, sectoren, gemeenten, ...
Frequentie	Continu proces	Periodiek op het einde van de periode waarbinnen de (tussentijdse) doelen moeten worden bereikt	Indien gewenst
Vragen	Vragen beantwoorden over wat, waar, wanneer, hoeveel?	Vragen beantwoorden over hoe en waarom? Vergelijking van monitoringsgegevens met (tussentijdse) doelen.	Vragen beantwoorden ter vergelijking en positionering ten opzichte van anderen

Tabel 2: Kenmerken/verschillen resultaatgerichte en public value gerichte monitoring en evaluatie

Resultaatgerichte monitoring en evaluatie	Reflexieve monitoring en evaluatie
- Evaluatie van besteding van de middelen ten opzichte van de gestelde doelen - Geobjectiveerde omgeving (meetresultaten)	- Maatschappelijke waarde (zichtbaar maken; vergroten) - Autoriserende omgeving (stakeholders) - Rekening houdend met 'onverwachte' uitkomsten - Ontwikkelingsgerichte evaluatie
Sturen op effectgerichte waarde: - succesvol verzamelen en monitoren van geobjectiveerde informatie - ontstaat vooral door de context kwantitatief aan te geven	Sturen op maatschappelijke waarde: - succesvol verzamelen van vooraf verwachte uitkomsten en 'onverwachte' uitkomsten - ontstaat vooral door kwalitatief te monitoren op het moment dat ze plaats vinden - bouwt voort op eerder behaalde resultaten

Belang van lerend beleid

Het belang van continu reflecteren, leren en bijsturen van beleid wordt de laatste jaren steeds meer onderkend (Sport Stimuleert, 2018). Dat vraagt om doelgerichtheid in combinatie met een bepaalde handelingsvrijheid in de beleidsuitvoering. Daarbij is belangrijk dat de terugkoppeling direct is en vlot verloopt ('kortcyclisch' is). Bij een evaluatie om de vier jaar wordt in de praktijk niet zo veel geleerd. Belangrijke elementen in lerend beleid zijn:

- Weten waar je naar streeft en meten wat je wilt weten.
- Bepalen van 'hoe te meten' en vervolgens metingen verrichten, liefst in de vorm van registraties en/of herhaalde metingen (monitors), zodat vergelijking tussen gemeenten mogelijk is (benchmarks).
- Ervaringen opdoen (bijvoorbeeld door te experimenteren) en ervaringen uitwisselen.
- Vanuit regelmatige reflectie op de metingen tijdig bijstellen, leren en verbeteren.

Beleidsproces

Het beleidsproces bestaat uit een cyclus van beleidsvoorbereiding, beleidsbepaling (agendavorming), uitvoering en beoordeling (evaluatie). In de Beleidswijzer Sport & Bewegen is een stappenplan gepresenteerd om te komen tot een nieuwe beleidsnota sport- en beweegbeleid (planning). In figuur 2 staan de stappen kort beschreven.

Dit stappenplan laat zien dat tijdens het gehele beleidsproces rekening moet worden gehouden met monitoring en evaluatie. Er wordt in het plan ruimte (tijd en geld) opgenomen voor nulmetingen, situatieanalyses en het monitoren en evalueren tijdens de uitvoering.

Waarom monitoring en (tussen)evaluatie?

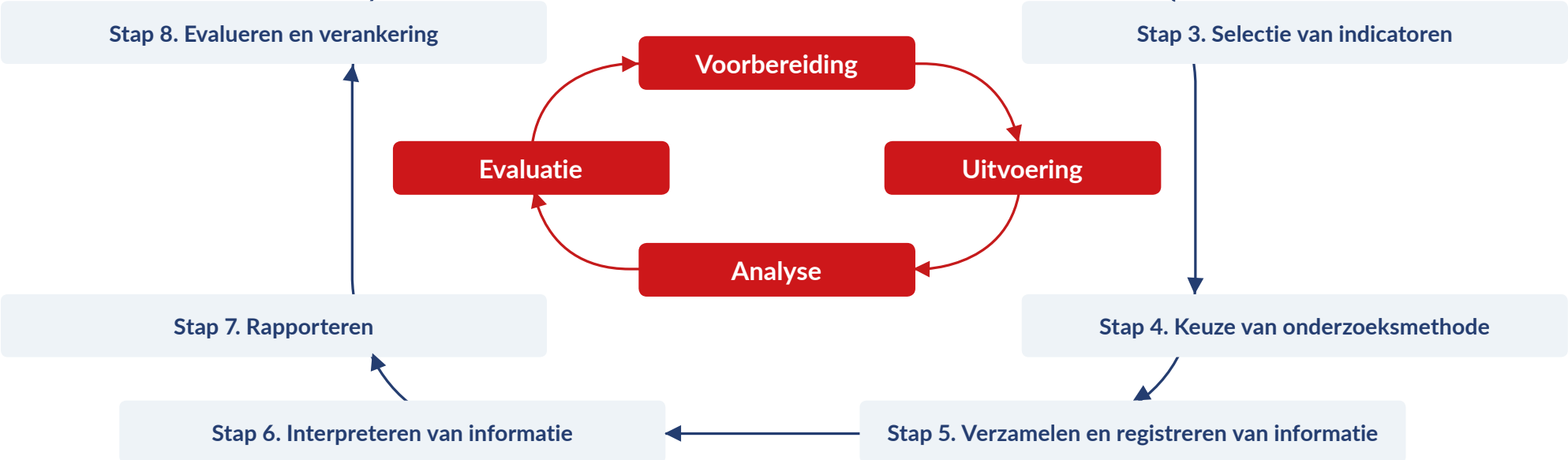
Waarom worden monitoring en evaluatie ingezet? De kern is om vast te stellen of de geformuleerde doelstellingen ook daadwerkelijk zijn bereikt (meten is weten!): hebben de activiteiten, projecten, producten, subsidies, et cetera de beoogde effecten gerealiseerd? In het bijzonder:

- als instrument voor **signalering en bijsturing**: het waarnemen van afwijkingen ten opzichte van de beoogde situatie of van nieuwe ontwikkelingen, en eventuele bijstelling van het vastgestelde streven. In al deze gevallen wordt monitoring en evaluatie ingezet voor bijstelling van werkwijze en proces, vanuit het oogpunt van 'lerend beleid';
- als hulpmiddel bij **allocatiebeslissingen**: de verdeling van beschikbare middelen vindt plaats op basis van de gebudgetteerde middelen en de kostprijzen van activiteiten en producten; ook de realisaties dienen dan uiteraard te worden geregistreerd;
- als input voor **verbetering van de doelgerichtheid, efficiëntie en productiviteit**, voor het vergroten van de klantgerichtheid en de verantwoording.

Tip

Plan evaluaties tijdens de gehele beleidscyclus en niet alleen in de laatste fase. Reserveer voldoende uren- en geldbudget.

Stap 1. Keuze voor monitoring en evaluatie → Stap 2. Randvoorwaarden

Stap 1: Keuze voor monitoring en evaluatie

Als eerste stap in het monitoren en evalueren van het sport- en beweegbeleid is het goed om de volgende vragen te beantwoorden: Waarom monitoren en evalueren? Is het uitvoerbaar? Wat wordt al gedaan? Op basis van de antwoorden op deze vragen kan met overtuiging gekozen worden voor monitoren en evalueren.

1.1 Waarom monitoren en evalueren?

In een (kader)nota staat de visie van de gemeente beschreven. Wat wil de gemeente bereiken in de (verre) toekomst met sport en bewegen als doel en/of als middel? De gemeentevisie is meestal uitgewerkt in strategieën en concrete doelstellingen en wordt geoperationaliseerd in uitvoeringsbeleid en activiteiten (zowel burgerinitiatieven als gemeentelijke activiteiten). Essentieel is dan om met enige regelmaat de balans op te maken: hoe staat het met het verwezenlijken van deze doelstellingen?

Bij het starten met monitoring en evaluatie is het goed de aanleiding vast te stellen en te beschrijven. Licht het vertrekpunt toe met motieven en heldere beleidsdoelstellingen en bepaal wat wel en wat niet wordt gemeten. De hoofdvraag bij deze afweging is: welke informatiebehoefte is er en waarvoor wordt de informatie gebruikt? Bijvoorbeeld:

- Als planningsinstrument: omgevingsanalyse, doelstellingenanalyse, opstellen van een prestatiebegroting.
- Als monitorinstrument: meetsysteem op basis van kengetallen, tussentijdse rapportages.
- Als evaluatie-instrument: beleidsevaluatie, managementrapportages.

Tip

Laat het antwoord op de waarom-vraag vaststellen door de beleidsverantwoordelijke(n).

1.2 Evalueerbare doelstellingen

Nadat antwoord is gegeven op de vraag 'Waarom?' is het van belang vast te stellen of monitoren en evalueren wel uitvoerbaar is. Zijn de strategische doelstellingen, die

voortvloeien uit de in de (kader)nota geformuleerde visie, te vertalen in concrete, evalueerbare doelstellingen. Idealiter is bij het opstellen van beleidsdoelstellingen al rekening gehouden met monitoring en evaluatie. Zijn de doelstellingen geformuleerd volgens bijvoorbeeld SMART- of MAGIE-richtlijnen, zodat ze kunnen worden geëvalueerd? Als dat niet zo is, moeten ze alsnog expliciet worden gemaakt. De doelstellingen moeten zodanig specifiek, meetbaar en tijdsgebonden geformuleerd zijn, dat duidelijk wordt welke beleidsprestaties en -effecten moeten worden bereikt.

Tip

Zie voor MAGIE- en/of SMART-doelen de [Beleidswijzer Sport & Bewegen: p36](#)

1.3 Inventarisatie van lokaal ingezette monitoring- en evaluatie-instrumenten

Het is zinvol om een goed beeld te hebben van de monitoring- en evaluatie-instrumenten die lokaal al gebruikt worden. Inventariseer welke enquêtes, monitors, databestanden, procesevaluaties et cetera op gemeentelijk niveau al bestaan. Bekijk vervolgens of deze bronnen alle benodigde informatie bevatten of dat aanvullingen nodig zijn. Denk hierbij aan gemeentelijke enquêtes (bijvoorbeeld de Omnibus-enquête), gegevens van sportverenigingen (bijvoorbeeld ledenaantallen in het kader van het subsidie- en tarievenstelsel), bezettingsgraden van (sport)accommodaties, gegevens vanuit de sectoren onderwijs (leerlingvolgsystemen), welzijn (maatschappelijke ontwikkeling) en GGD-enquêtes en -monitors. Probeer zo veel mogelijk te voorkomen om in het vervolg van dit stappenplan nieuwe meetinstrumenten in te zetten die overlap geven met bestaande instrumenten. Vanaf pagina 45 vind je Databronnen en meetinstrumenten. Dit geeft een overzicht van alle bekende databronnen op het gebied van sport en bewegen. Let op: vanwege privacywetgeving, kan alleen geanonimiseerde of metadata van andere instrumenten gebruikt worden.

Voordat wordt overgaan tot het formuleren van indicatoren en de keuze van methoden worden in de volgende stap eerst de randvoorwaarden toegelicht.

Stap 2: Randvoorwaarden

Na het beantwoorden van de vragen 'Waarom?', 'Is het mogelijk?' en 'Wat is er al?' is de volgende vraag 'Wat is nodig om goed te kunnen monitoren en evalueren?' In deze stap worden enkele randvoorwaarden behandeld die belangrijk zijn voor een zo goed mogelijk proces van monitoren en evalueren.

2.1 Draagvlak

Het helpt wanneer het lokale bestuur, evenals prominente bestuurders uit het samenwerkingsveld van de aan sport aanpalende beleidsterreinen (gezondheid, welzijn, onderwijs, et cetera), hun goedkeuring geven aan de plannen en bereid zijn deze te faciliteren. Politiek en bestuurlijk draagvlak is voornamelijk belangrijk voor de financiering en personele inzet van het monitoren en evalueren. Maak hierover goede afspraken en leg deze schriftelijk vast. Daarnaast is draagvlak van de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering van monitoring en evaluatie belangrijk. Betrek deze partijen bij voorkeur al vanaf het begin bij de plannen.

Tips

- Zie voor het creëren van draagvlak op politiek niveau de Beleidswijzer Sport & Bewegen.
- Voor vijf succesfactoren over samenwerking en draagvlak die ook van toepassing zijn op samenwerking bij monitoring en evaluatie, zie de factsheet 'Succesvolle samenwerking tussen organisaties uit sport en sociaal domein (2016)' op www.allesoversport.nl.

2.2 Organisatiestructuur en samenwerkingspartners

Om monitoring- en evaluatie goed in te bedden in de organisatie, is het belangrijk dat bekend is bij wie de monitoring en evaluatie belegd is binnen alle betrokken geledingen.

Het instellen van een projectteam en eventueel een begeleidende stuurgroep (met beleidsverantwoordelijken, manager en projectcoördinator) kan helpen bij het opzetten van een goede organisatie. Leg alle samenwerkingsverbanden vast en omschrijf hierbij duidelijk de verantwoordelijkheden. Uitgaande van de beleidsmedewerker sport zijn mogelijke samenwerkingspartners: uitvoeringsdiensten (buurtsportcoaches/combinatiefunctionarissen inclusief hun werkgeversorganisatie, jeugd- en jongerenwerk), wijk- en buurtorganisaties, gemeentelijke afdelingen (Onderwijs, Welzijn, Zorg, Onderzoek & Statistiek), GGD, provincie, lokale of provinciale sportraad, collega-gemeenten, hbo-universiteit (stagiairs), sportverenigingen, fitnesscentra, adviesbureaus, kenniscentra en burgers.

Het spreekt vanzelf dat elke betrokkene inzicht moet hebben in het belang van zijn of haar deeltaak in het grote geheel. Dat geldt zeker wanneer je voor de monitoring afhankelijk bent van medewerkers van andere organisaties en je moet vertrouwen op hun bereidwilligheid. Dit punt verdient extra aandacht, omdat in de praktijk blijkt dat het bijhouden van gegevens niet altijd als belangrijk gezien wordt en er even 'bij gedaan' wordt. De verantwoordelijke voor monitoring en evaluatie moet zich dit bewust zijn. De betrokkenen gemotiveerd houden is van groot belang en goede communicatie is essentieel.

Bijvoorbeeld door:

- De waarde van monitoring en evaluatie te bespreken met de betrokkenen;
- Uitleg te geven welke gegevens nodig zijn, en hoe deze verzameld kunnen worden;
- Regelmatig contact te hebben hoe het gaat met de verzameling van gegevens en met de betrokkenen meedenken bij dilemma's en tegenslagen.

Aandachtspunten ten aanzien van de organisatie van monitoren en evaluatie zijn:

- Wie is hoofdverantwoordelijk voor de monitor of de evaluatie?
- Wie voert de monitor of evaluatie uit en heeft de coördinatie van gegevensverzameling, -beheer en -verwerking?
- Wat is de tijdsplanning (wanneer is de informatieverzameling, de afronding van de dataverzameling et cetera). Zijn hierover goede afspraken en zijn deze vastgelegd?

- Wie zijn de sleutelfiguren binnen de gemeente (ook op wijk- of verenigingsniveau)?
- Welke organisatiestructuur is er nodig (projectgroep en/of een stuurgroep) en wie maakt hier deel van uit?
- Hoe wordt er gecommuniceerd met alle betrokkenen over het nut van monitoring en evaluatie?
- Hoe worden de werkzaamheden van monitoring en evaluatie in de personele werkplannen begroot?

2.3 Middelen en hulpbronnen

Om monitoring en evaluatie goed van de grond te krijgen, zijn mensen, financiële middelen en hulpbronnen nodig.

Financiële randvoorwaarden

Om structureel voldoende financiële middelen voor het monitoren en evalueren van het sport- en beweegbeleid te genereren, is het zinvol gemeentelijke geldstromen hiervoor te bundelen. Het gezamenlijk initiatief moet dan uiteindelijk wel voldoen aan de informatiewens vanuit het sport- en beweegbeleid.

Personele randvoorwaarden

Voor het uitvoeren van monitoring en evaluatie is menskracht en tijd nodig (competenties en uren). Op beleidsniveau is de nodige ambtelijke inzet en betrokkenheid nodig. Op uitvoerend niveau moeten mensen het monitoren en evalueren in de praktijk kunnen uitvoeren en moeten zij voldoende tijd hebben om dit te doen.

Hulpbronnen

Bij de uitvoering zijn ook hulpmiddelen voor metingen van belang. Denk aan vragenlijsten, registratieformulieren, weegschalen, meetlinten, verwerkingsmethoden et cetera. Bij het uitzetten van een digitale enquête is een (online) systeem met digitale opslagruimte nodig. Er zijn voorbeelden van gemeenten die met speciale pasjes werken, voorzien van barcodes, om kinderen bij activiteiten te registreren. Houd wel voldoende rekening met privacywetgeving (zie ook §5.4).

Tip

Bij onvoldoende budget kan het efficiënt en voordelig zijn om met collega-gemeenten gezamenlijk onderzoek te verrichten. Bij onvoldoende capaciteit (competenties en/of tijd) kan gebruik gemaakt worden van externe ondersteuning via GGD's, provinciale sportraden, onderwijsinstellingen of adviesbureaus.

Stap 3: Definitie en selectie van indicatoren

Monitoren en evalueren begint met het selecteren en vaststellen van indicatoren. In deze publicatie is gekozen voor het gebruik van de term indicatoren en niet van andere termen als kengetallen, uitkomstmaten of beheerscriteria. Wel komen de termen normen en streefcijfers aan bod.

3.1 Wat zijn indicatoren?

Om resultaten en effecten snel zichtbaar te maken, worden indicatoren gebruikt. Een indicator is een meetbaar fenomeen dat een signalerende functie heeft en een aanwijzing geeft of iets afwijkt van een afgesproken norm. Indicatoren vertalen abstracte toekomstvisies en beleidsdoelstellingen in heldere streefcijfers. Indicatoren zijn combinaties van kwantitatieve informatie die bruikbaar is voor de besturing en/of beheersing van – in dit geval – overheidshandelen. Indicatoren hebben als doel inzicht te geven in activiteiten, prestaties en effecten in relatie tot de ingezette middelen.

- Beleidsdoel: Meer burgers voldoen aan de beweegrichtlijnen.
- Indicator: Aantal keer dat iemand in het afgelopen jaar aan de beweegrichtlijnen heeft voldaan.

Monitoren op basis van indicatoren (met bijbehorende normen en streefcijfers, zie §3.4) draagt bij aan transparantie van het beleid en is noodzakelijk voor resultaatgerichte bijsturing.

Beleidsmonitoring op basis van indicatoren heeft als voordeel dat het:

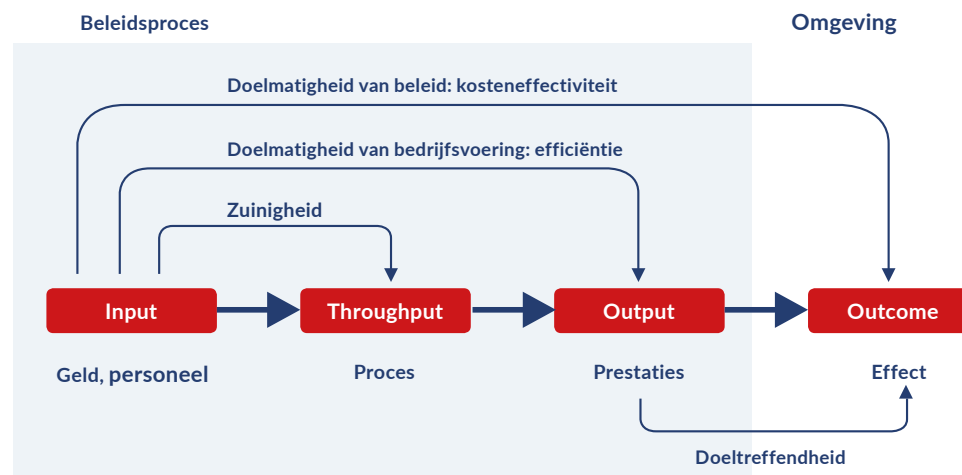
- Resultaatgericht werken aanmoedigt;
- De aandacht richt op hoofdzaken;
- Een inzicht geeft in de trend (bij continue monitoring);
- Helderheid brengt door het tonen van feiten in plaats van gissingen;
- Snel aanwijzingen geeft waar correctie nodig of verbetering mogelijk is.

Prestaties vastgelegd in indicatoren kunnen worden vergeleken met indicatoren in vorige perioden (evaluatie) of met andere gemeentelijke of landelijke cijfers (benchmarking).

3.2 Welke indicatoren kun je onderscheiden?

Het vaststellen van indicatoren kan gedaan worden aan de hand van onderstaand bedrijfseconomisch beheersmodel: MAPE-model (Middelen – Activiteiten – Prestaties – Effecten).

Figuur 3: MAPE-model (Bouckaert & Auwers, 1999)

In de MAPE-model zijn de volgende indicatoren te onderscheiden:

- **Inputindicatoren** zeggen iets over de middelen (het personeel, het materieel, de hulpbronnen en het geld) die worden ingezet om beleidsdoelstellingen te realiseren.
- **Throughputindicatoren** zeggen iets over de verzameling van activiteiten, ook wel interne werkprocessen, die in de betrokken organisatie worden uitgevoerd.
- **Outputindicatoren** brengen de prestaties in kaart (de producten, de diensten en de activiteiten) die worden geleverd om beleidsdoelstellingen te realiseren. Prestaties zijn producten en/of verstrekte diensten die het directe gevolg zijn van een bepaalde activiteit: het aantal activiteiten, het aantal deelnemers, de tevredenheid van deelnemers, het percentage van de doelgroep die je bereikt of wenst te bereiken.
- **Outcome-indicatoren** geven een beeld van de maatschappelijke effecten of uitkomsten op het niveau van een individu of een groep van individuen die met de beleidsdoelstellingen worden nagestreefd.
- **Beheersindicatoren** zijn de donkere pijlen in het schema (zuinigheid, efficiëntie, doelmatigheid van beleid, doeltreffendheid).
- **Omgevingsindicatoren** helpen de beleidsverantwoordelijken te verklaren hoe het beleid (gewenst of ongewenst) is beïnvloed door omgevingsvariabelen (politiek, trends, rages, concurrentie, het weer).

Voorbeelden en de verdere toelichting van deze indicatoren volgen in stap 4 (§4.3 tot en met §4.6).

3.3 Vaststellen van indicatoren

Bij het vaststellen van indicatoren staat het in principe iedereen vrij deze zelf te formuleren maar het is aan te raden om zo veel mogelijk de landelijk erkende indicatoren te gebruiken. Een indicator moet concreet en herkenbaar zijn en zo veel mogelijk stabiel zijn in de tijd. Dit kan door indicatoren duidelijk en eenduidig te benoemen en te voorkomen dat meerdere interpretaties mogelijk zijn.

Tip

Kies indicatoren die landelijk erkend zijn zodat benchmarking eventueel mogelijk wordt (zie [M&E Menukaart](#), [Monitor Sport en Gemeenten](#), of [Kernindicatoren sportenbewegen](#)).

Bij het opstellen of kiezen van indicatoren is het van belang rekening te houden met:

- De relevantie voor de beoogde beleidseffecten. Een koppeling met de beleidsdoelstellingen is essentieel. Wanneer een indicator niet in het verlengde van de doelstellingen ligt, dreigt de aandacht te verschuiven naar wat de indicator wel meet maar wat misschien minder relevant is vanuit beleidsoogpunt.
- De gevoeligheid of sensitiviteit van een indicator. De gekozen indicatoren moeten gevoelig zijn voor veranderingen of verschillen in factoren die met het beleid beoogd worden. De mate van verandering op de meetschaal van de betreffende indicator wanneer er een verschil wordt gedetecteerd bij datgene wat gemeten wordt, bepaalt de gevoeligheid van een indicator.

Tip

De gevoeligheid van de indicator 'Accommodatiegebruik' (totaal aantal gebruikers per accommodatie) zal toenemen als deze indicator wordt onderverdeeld in 'gebruikers overdag', 'gebruikers 's avonds' en 'weekendgebruikers'. Verschuivingen in accommodatiegebruik worden zo eerder zichtbaar.

Het gebruik van indicatoren biedt geen waarborg voor ultieme objectiviteit (zie voorbeeld). Indicatoren vormen een benadering van de werkelijkheid. Indicatoren moeten geïnterpreteerd worden, rekening houdend met de context van het beleid en de uitvoering. Ze zeggen niet automatisch iets over de oorzakelijkheid tussen beleid en effecten. Omdat de omgeving waarin gemeten wordt vaak complex is, bestaat de kans dat er meer en meer indicatoren aan het meetinstrument worden toegevoegd om zo precies mogelijk te meten.

Dat heeft als gevaar dat het meetsysteem zo onbeheersbaar en groot wordt dat databasebeheer lastig is. Ook worden de analyse en interpretatie van alle data vrijwel onmogelijk.

Tip

Kies een set van indicatoren die eenvoudig te meten is en waarvan het niet onmogelijk is om data te verkrijgen die op korte termijn beschikbaar zijn.

→ Voorbeeld: Het beleid van een stadsdeel van een grote gemeente was erop gericht meer mensen aan het sporten te krijgen. Als indicator gebruikte het stadsdeel onder meer het sportparticipatiecijfer. Dit cijfer was drastisch gedaald sinds de laatste meting terwijl de tevredenheid over sportaccommodaties hoog was. Nadere analyse wees uit dat in de periode tussen de eerste en de tweede meting de bevolkingssamenstelling was veranderd. Dat kwam door migratie binnen de gemeente vanuit een stadsdeel met een lager sportparticipatiecijfer.

3.4 Wat zijn normen en streefcijfers?

Nadat de indicatoren zijn gekozen, dienen normen te worden vastgesteld. Een norm is een ijkpunt waaraan gemeten waarden worden getoetst. Bij een norm kan het gaan om een absolute waarde, een relatieve verandering, een grenswaarde of een marge. Normen hebben een kwantitatieve waarde die is vastgesteld op basis van historische gegevens, vergelijking met andere regio's, of politieke of wetenschappelijke overwegingen.

Om het verschil aan te geven tussen indicatoren, normen en streefcijfers staan in tabel 3 enkele voorbeelden. Een indicator wordt geoperationaliseerd in een vraagstelling. Het antwoord (van bijvoorbeeld een respondent, een meting of een berekening) wordt vergeleken met de norm en indien deze norm wordt gehaald, dan telt dat resultaat mee in het (al dan niet) halen van de streefcijfers. Een streefcijfer is een richtpunt (target) van een

beleidsdoelstelling om naartoe te werken. Een landelijk streefcijfer is niet altijd geschikt voor lokaal beleid, formuleer lokale streefcijfers.

Tabel 3: Voorbeelden van outcome-indicatoren met normen en streefcijfers

Indicator	Norm	Streefcijfer
Sportgedrag: Aantal maal dat iemand in de afgelopen twaalf maanden heeft gesport	Richtlijn Sportdeelname (RSO): Afgelopen twaalf maanden ten minste 12x gesport	65% van de Nederlandse bevolking heeft afgelopen 12 maanden minimaal 12x gesport
Beweeggedrag: Hoeveelheid tijd die iemand per dag (matig) intensief beweegt	Voldoen aan de Beweegrichtlijnen (NNGB): 150 minuten per week matig intensieve inspanning verspreid over diverse dagen.	60% van de Nederlandse bevolking voldoet (is norm-actief) aan de Beweegrichtlijnen
Overgewicht: Body Mass Index: index van gewicht in verhouding tot lichaamslengte	Overgewicht: Norm (afkapwaarde) is 25,0 en hoger voor volwassenen Obesitas: Norm is 30,0 en hoger voor volwassenen	- Minder dan 30% van de Nederlandse bevolking heeft overgewicht. - Minder dan 10% van de Nederlandse bevolking is zwaarlijvig.

Het is goed te inventariseren welke normen er zijn en daarbij aan te sluiten (zie [M&E Menukaart](#) en [Kernindicatoren sportenbewegen](#)). Soms kan echter van de norm worden afgeweken. Zo wordt bijvoorbeeld de RSO-norm (minimaal twaalf keer sporten in de afgelopen twaalf maanden) in enkele gemeenten niet optimaal gevonden. Dit zou te weinig zijn om iemand een sporter te noemen. Die gemeenten kiezen er dan voor om een andere of een tweede norm te hanteren, zoals minimaal veertig keer per jaar sporten. Kies er dan voor om beide indicatoren te berekenen zodat benchmarking mogelijk blijft. In de praktijk zijn er vele indicatoren waarvoor geen vastgestelde norm bestaat. Dan zal een antwoord gevonden moeten worden op de vraag waarop die norm gebaseerd kan worden.

Stap 4: Keuze van onderzoeksmethode

Na het vaststellen van indicatoren en normen wordt de manier van meten bepaald. Welk type informatie moet het onderzoek opleveren en welke instrumenten passen hierbij het beste? In deze stap worden de verschillende onderzoeksmethoden en instrumenten uitgelegd die passen bij indicatoren op het niveau van input, throughput, output en outcome.

4.1 Waaraan moet een meting voldoen?

Op basis van het onderzoeksdoel en de gekozen indicatoren worden de meest passende onderzoeksmethode(n) en/of meetinstrument(en) gekozen. De verschillende beleidsvelden hanteren vaak verschillende manieren om gegevens over de indicatoren te verzamelen. Het scheelt inspanning en het bevordert integratie tussen de beleidsvelden als er afstemming van indicatoren, onderzoeksmethoden en meetinstrumenten is. Leg indien nodig ook een uniform begrippenkader vast, zodat je dezelfde definities hanteert.

Bij de keuze van onderzoeksmethode en meetinstrument spelen twee begrippen een belangrijke rol. **Betrouwbaarheid** van het onderzoek geeft aan dat wanneer een meting herhaald wordt in dezelfde omstandigheden, dezelfde uitkomst naar voren moet komen.

Betrouwbaarheid van een meting is een voorwaarde voor validiteit. **Validiteit** betreft de geldigheid van de resultaten (de meting). Zeggen de onderzoeksresultaten wel het juiste? Meten we wat we willen meten? In figuur 5 staat de relatie tussen deze beide begrippen grafisch weergegeven.

Bij elke meting kunnen onbedoeld bijverschijnselen worden meegerekend. Deze bijverschijnselen zorgen voor fouten die de geldigheid van de meting beïnvloeden. **Systematische fouten** zijn fouten die het meetresultaat continu (= bij elke meting opnieuw) in een steeds dezelfde richting beïnvloeden (bijvoorbeeld een weegschaal die verkeerd is afgesteld waardoor het gemeten gewicht met dezelfde waarde zal afwijken). Systematische fouten kunnen verkeerde, onvolledige of overbodige indicatoren zijn, maar het kan ook gaan om een vertekende vraagstelling, een sociaal wenselijk antwoord of een niet-representatieve groep respondenten. **Toevallige fouten** tasten de betrouwbaarheid van de meting aan doordat ze het meetresultaat van meting tot meting laten variëren. Toevallige fouten kunnen te maken hebben met het geheugen en humeur van de respondenten of het effect van recente gebeurtenissen. Het gebruik van onbetrouwbare metingen kan ertoe leiden dat in werkelijkheid bestaande effecten niet worden opgemerkt of minder effectief blijken dan in werkelijkheid het geval is.

Figuur 5 Relatie tussen betrouwbaarheid en geldigheid

4.2 Niveau van monitoring en evaluatie

Bij het kiezen van meetinstrumenten of meetmethoden is het belangrijk om te bepalen op welk niveau de metingen verricht moeten worden. Er zijn drie niveaus: microniveau, mesoniveau en macroniveau. Het microniveau betreft hier een kleine of grotere groep mensen op wie een aanpak of interventie zich richt. Het mesoniveau betreft de wijk of gemeente waarin de interventies of beleidsmaatregelen plaatsvinden. Macroniveau refereert aan het landelijke beeld. Enkele voorbeelden zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 4: Voorbeelden van monitoring- en evaluatie-instrumenten

	Microniveau	Mesoniveau	Macroniveau
Input	- Inventaris sportmateriaal - Projectfinanciering	- Gemeentelijk budget - Fte beleidsmedewerkers sport	Landelijke monitors: Leefstijlmonitor (CBS, RIVM, GHOR) en Gezondheidsenquête (CBS, RIVM), Gezondheidsmonitor (GGD-en, CBS, RIVM), Vrijetijdsonderzoek (SCP), Sportersmonitor + Verenigingsmonitor + Monitor topsportklimaat (NOC*NSF, GFK), RIVM-kompas, waarstaatjegemeente.nl, monitor sport en gemeenten (Rapportage sport (SCP), CBS, Gemeentelijke monitor Sociaal Domein (KING, CBS), Kennis- en Informatiesysteem Sport (NOC*NSF), Leefbarometer (MINBZK)
Throughput	- Organisatieproces - Logboek - Groepsgesprekken	- Samenwerkings- en netwerkinstrumenten	
Output	- Deelnemerslijsten - Tevredenheidsmeting deelnemers - Groepsgesprekken	- Aantal activiteiten - Financieel evaluatie-instrument - Logboek	
Outcome	- Fittest - Kracht- en mobiliteitstesten	- sportparticipatiecijfer (RSO) - Monitor burgerparticipatie	

In deze M&E-wijzer ligt de focus op het mesoniveau, met hier en daar informatie op microniveau. In de komende paragrafen worden per type indicator voorbeelden beschreven van evaluatiemethoden en monitoringsinstrumenten zoals enquêtes, tellingen en registraties.

4.3 Monitoring en evaluatie van input

Het monitoren van input wordt al lange tijd gedaan door gemeenten onder de noemer van financiële verantwoording. Hiervoor zijn de volgende vragen relevant:

- Zijn er budgetten overschreden?
- Is het geldbudget toereikend voor de gestelde doelen?

Daarnaast is het goed om ook stil te staan bij onderstaande vragen:

- Zijn er voldoende materialen beschikbaar?
- Is het aantal mensen voldoende?
- Worden de juiste organisaties ingezet of verdient dit aanpassing?
- Is de kwaliteit van de ingezette mensen van het juiste niveau (hebben ze de vereiste kwalificaties)?
- Zijn het (beleids)plan en de gegeven kaders goed of verdienen deze aanpassing?

Mogelijke indicatoren:

- Totaal sport(- en beweeg)budget;
- Aantal beschikbare materialen;
- Aantal personen werkzaam bij sportorganisaties en sportaccommodaties;
- Aantal werknemers (fte) in sport- en beweegbegeleiding (bijvoorbeeld buurtsportcoaches, leefstijlcoaches);
- Aantal fte beleidsmedewerkers sport en bewegen.

Instrumenten:

- Gemeentelijke begroting;
- Financiën/bedrijfsresultaat sportaccommodaties (bijvoorbeeld investeringen, afschrijvingen);
- Urenregistratie;
- Subsidie- en tarievenstelsel;
- Materialenlijst;

Tip

Deze voorbeelden van indicatoren komen vooral voort uit het sportstimulerings- en accommodatiebeleid, de basis van het 'Integraal model lokaal sportbeleid' (visiedocument Sport Stimuleert!, januari 2018). Als sport ook als middel wordt ingezet voor andere doeleinden in de andere beleidsterreinen (sociaal, economisch, gezondheid et cetera), zorg dan voor een goede aansluiting op de indicatoren die voor die beleidsterreinen gelden.

4.4 Monitoring en evaluatie van throughput

Het monitoren en evalueren van throughput heeft betrekking op de werkprocessen en de samenwerking tijdens de uitvoering van het beleid. Goede samenwerking is tijdens het beleidsvormings- en beleidsuitvoeringsproces belangrijk. Het gaat dan bijvoorbeeld over intersectorale beleidsvorming, goed schakelen van beleid naar uitvoering en voldoende aandacht voor samenwerking tussen de verschillende partners bij de uitvoering van projecten.

De invloed van 'de samenwerking' op de te behalen resultaten wordt vaak onderschat. Denk bijvoorbeeld aan een samenwerking die niet goed loopt, ontoereikende capaciteiten, verkeerde keuzes op verkeerde momenten, het niet goed op elkaar aansluiten van beschikbaar sport- en beweegaanbod, accommodaties die niet voldoen of de onderlinge communicatie. Kortom, de menselijke factor is bepalender dan vaak wordt aangenomen. Voldoende procesevaluatie-momenten zijn daarom erg belangrijk.

Sta regelmatig stil bij wat goed gaat en wat niet. Zelfs als de resultaten goed zijn en de doelen worden gehaald, wil dat nog niet zeggen dat er niets kan worden verbeterd of moet worden veranderd. Misschien heeft het proces te veel moeite gekost en kan dit een volgende keer beter of efficiënter. Een procesevaluatie richt zich op de manier waarop de resultaten tot stand zijn gekomen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de manier waarop de uitvoering gerealiseerd is, hoe afspraken zijn gemaakt of hoe de samenwerking was. Kwalitatieve onderzoeksmethoden, zoals gesprekken of interviews met de betrokken partijen, moeten dit inzicht kunnen verschaffen.

Belangrijke vragen zijn:

- Hoe is de uitvoer van het beleid/de activiteiten in het algemeen verlopen?
- Hoe is omgegaan met een verandering in planning of met onvoorziene omstandigheden?
- Wat zijn bevorderende of belemmerende factoren bij de uitvoer van het beleid/de activiteiten (organisatiestructuur, werkwijzen, effectiviteit projectleider, et cetera)?
- Wat zijn mogelijke verbeterpunten in het proces?
- Met wie is samengewerkt?
- Hoe verliep de onderlinge samenwerking met collega's en met vertegenwoordigers van andere organisaties of afdelingen: hoe was ieders inbreng, handelen, stiptheid, ethisch handelen?
- Is er tijdens het proces voldoende ruimte geweest voor de inbreng van burgers en is deze inbreng voldoende serieus genomen?
- Zijn er veel personeelswijzigingen geweest binnen het project?

Tip

Meer informatie over monitoring en evaluatie op throughputniveau is te vinden op www.loketgezondleven.nl; kijk bij 'gemeenten', procesevaluatie.

Mogelijke indicatoren:

- Sterkte van het samenwerkingsverband (zie zelfscan samenwerking), waaronder:
 - Het aantal samenwerkingsstructuren, werkgroepen, et cetera
 - Slagvaardigheid van de samenwerkingspartners
 - Effectiviteit besluitvormingsproces
 - Mate van betrokkenheid samenwerkingspartners (inclusief tijdsinvestering)
 - Resultaat van de samenwerking
 - Tevredenheid samenwerkingspartners
- Beoordeling planning en verloop van aangeboden activiteiten;
- Het aantal contacten met de doelgroep;
- Taak- en rolverdeling in de uitvoering.

Instrumenten:

- De Tijdlijnmethode is een hulpmiddel voor (tussentijdse) evaluaties en is geschikt om uit te voeren met de deelnemers in een samenwerking.
- De zelfscan samenwerking is een checklist met uitspraken die beantwoord moeten worden om een beeld te krijgen van de sterkte van de samenwerking.
- De checklist samenwerking bestaat uit een aantal stellingen rond: verwachtingen, samenstelling, financiering, inzet, structuur, communicatie en resultaat van de samenwerking.
- De leidraad voor Intervisie biedt structuur om een probleem of casus in een project te bespreken en vlot tot de kern van het probleem te komen. Gesprekspartners denken mee en komen met oplossingsrichtingen.
- Een diepte-interview is een vraaggesprek tussen twee personen, waarbij de vragensteller dieper ingaat op een onderwerp. Van tevoren is een aantal vragen opgesteld, waarop de vragensteller in ieder geval een antwoord wil; maar tijdens het gesprek mogen ook extra (verdiepende) vragen worden gesteld.
- Sportcafés, Panelbijeenkomsten, Schouwen, Inloopmomenten, Burgerpeilingen (zie beleidswijzer, pagina 27) zijn nuttig in de verkennende fase en hebben als doel om ideeën en wensen te inventariseren. Stellingen kunnen gebruikt worden om discussie op gang te brengen.

- Model van Rifkin brengt de mate van betrokkenheid in kaart van personen of organisaties aan het project of de activiteit. Registreer aan het begin, tussentijds en aan het eind, dat levert waardevolle gegevens op voor de evaluatie.
- Door een Netwerkanalyse te maken, ontstaat een momentopname van mensen of organisaties die een initiatief mede kunnen helpen realiseren en op welke manier deze organisaties of mensen nu betrokken zijn, en aanvullend: op welke manier deze betrokken zouden moeten zijn.

Tip

Meer info over instrumenten voor samenwerking: www.allesoversport.nl; 'Netwerk bouwen: 4 instrumenten voor goede samenwerking'

4.5 Monitoring en evaluatie van output

De output gaat over de prestaties (producten, diensten of activiteiten) die worden geleverd om de outcome-doelen te verwezenlijken. Output kan beschouwd worden als resultaat van het productieproces of -project. Output wordt meestal uitgedrukt in hoeveelheden, prijs per eenheid et cetera. Bij het uitvoeren van projecten en/of activiteiten is het raadzaam om de output te meten.

Voorbeelden van relevante vragen voor het monitoren en evalueren van output zijn:

- Hoeveel activiteiten hebben plaatsgevonden, en hoe vaak?
- Hoeveel deelnemers zijn er per activiteit of bij een evenement geweest?
- Welke kenmerken hadden de deelnemers (geslacht, beperking, afkomst, et cetera)?
- Waren de deelnemers ook daadwerkelijk mensen uit de doelgroep (bereik)?
- Welke producten, diensten, aanpakken zijn ontwikkeld in het project?
- Waren de deelnemers en andere betrokkenen uit de omgeving tevreden met de activiteiten, over het aanbod?
- Is er tevredenheid over de ontwikkelde producten, diensten, aanpakken, evenementen?

Mogelijke indicatoren:

- Deelnemersaantallen van activiteiten;
- Frequentie activiteiten;
- Het bereik van de ontwikkelde producten, diensten;
- Tevredenheid (wensen en behoeften) deelnemers, betrokkenen omgeving;
- Aantal ontwikkelde producten, diensten;
- Aantal routes (zoals wandelroutes, fietspaden en -snelwegen, ruiterspaden en skeeleroutes, kano- en vaarroutes, et cetera);
- Aantal sportaccommodaties/sportvoorzieningen (zoals grasvelden, sporthallen, gymzalen en zwembaden);
- Aantal speel- en sportplekken (zoals playgrounds, schoolpleinen, speeltuinen, skateparken, trapveldjes en outdoor fitness);
- Hoeveelheid beschikbare sport-, speel- en beweegruimte (zoals beweegtuinten, parken, plantsoenen, volkstuinten, speelvelden en meren);
- Hoeveelheid beschikbaar buitengebied (zoals bos, hei, duin en strand).

Instrumenten:

- Deelnemerslijsten met informatie over deelnemers van activiteiten (achtergrond, aantal, motivatie/reden deelname, terugkeerfrequentie, doorstroomcijfers); ook worden hiervoor registratiemethoden zoals apps gebruikt;
- Beweegdagboek, beweegapp of een activity tracker: twee weken lang houdt iemand zijn leefstijl bij;
- Quick-scan J-score voor sportverenigingen: methode om de gerichtheid op de jeugd te meten van sportverenigingen en sportbuurtwerk;
- Lidmaatschapsregistratie sportvereniging;
- Tevredenheidsformulier deelnemers;
- Leerlingvolgsysteem;
- Beweegvriendelijke Omgeving Scan (BVO-scan): de BVO-scan levert op een snelle en simpele manier inzicht in de beweegvriendelijkheid van een buurt of wijk. De scan is ook bedoeld om het onderwerp 'ruimte voor bewegen' op de agenda te zetten en hierover in discussie te gaan.

Als er zicht is op de prestaties (baten) in relatie tot de begrote en de gemaakte investeringen (kosten), dan biedt dat de mogelijkheid om de doelmatigheid (efficiëntie) vast te stellen ten aanzien van het realiseren van de beleidsdoelstellingen. Het maken van een overzicht van uitgevoerde activiteiten, producten en diensten is dus zeer nuttig voor de verantwoording van het beleid en het vaststellen van de efficiëntie. Het systematisch registreren van reacties van deelnemers, websitebezoekers, bellers van klachtenlijn et cetera, geeft veel informatie die niet altijd wordt benut. Bedenk wel dat deze reacties niet representatief zijn voor de totale doelgroep.

Tip

Er zijn steeds meer digitale middelen om reacties te achterhalen van deelnemers, websitebezoekers et cetera. Bijvoorbeeld: Twitter, event-apps en apps of software om online met stellingen te werken tijdens bijeenkomsten.

4.6 Monitoring en evaluatie van outcome

Outcomegegevens gaan over de maatschappelijke effecten of uitkomsten die met beleidsdoelstellingen worden nagestreefd. Op basis van outcome-indicatoren kan worden beoordeeld of de beoogde doelen (bijvoorbeeld gedragsveranderingen bij de doelgroep) zijn bereikt. Hier is onderscheid te maken in kortetermijn- (houding), middellangetermijn- (gedrag individuen/deelnemers) en langetermijn-outcome (gedrag burgers hele wijk/gemeente).

Het probleem is dat de relatie tussen beleid en het behalen van maatschappelijke doelen niet altijd eenduidig is. Zoals in de Introductie monitoring en evaluatie is aangegeven, is deze M&E-wijzer niet bedoeld voor wetenschappelijk onderzoek dat is gericht op het beschrijven, verklaren en voorspellen van bepaalde verschijnselen. Met deze wijzer kunnen gebruikers beoordelen of de inzet van schaarse middelen bijdraagt aan het oplossen van maatschappelijke problemen. De exacte invloed van het beleid is dus moeilijk te bepalen, maar outcomemonitoring kan wel aangeven of de zaken er na verloop van tijd beter voor staan of niet.

Outcomegegevens van sport- en beweeginterventies gaan meestal over het veranderende gedrag van deelnemers (microniveau). Als niet alleen op het niveau van de deelnemers, maar ook op de populatie van de wijk of gemeente wordt gemeten, dan verandert het niveau in het mesoniveau. Outcomegegevens van lokaal beleid bevinden zich meestal op dit niveau. Het brede pallet van sport- en beweegbeleid wordt weergegeven in de [Beleidswijzer Sport & Bewegen](#) en in de VSG-visie Sport Stimuleert! (2018). Iedere gemeente wordt uitgedaagd om deze thema's op te nemen in het beleid en daarbinnen doelstellingen te formuleren.

Voorbeelden van relevante vragen voor het monitoren en evalueren van outcome zijn:

- Hoeveel mensen in de gemeente zijn meer gaan sporten en/of bewegen?
- Hoeveel mensen zijn gelukkiger in de gemeente?
- Hoeveel mensen in de gemeenten hebben minder overgewicht?
- Hoeveel kinderen hebben een motorische achterstand?

Als er zicht is op de prestaties (baten) in relatie tot de begrote en de gemaakte investeringen (kosten), dan biedt dat de mogelijkheid om de doelmatigheid (efficiëntie) vast te stellen ten aanzien van het realiseren van de beleidsdoelstellingen.

Aan de hand van de thema's benoemd in figuur 6 zijn in de Databronnen en meetinstrumenten vanaf pagina 45 voorbeelden van relevante indicatoren en meetinstrumenten weergegeven. Ook tabel 2, 3 en 4 geven voorbeelden van outcome-indicatoren en instrumenten aan. Voor een totaaloverzicht verwijzen we graag naar de [M&E Menukaart](#) op www.kenniscentrumsport.nl.

Tips

- Met het invullen van ervaringsgerichte [reflexieve evaluaties](#) (zie pagina 9) is er ook ruimte voor het perspectief van de betrokken partijen op de bereikte veranderingen maatschappelijk gezien.
- Stel bij de evaluatie altijd de vraag welke factoren naast het gevoerde beleid denkbaar zijn als verklaring voor de effecten.
- Maak een monitoring- en evaluatieschema waarin alle methoden voor dataverzameling op verschillende niveaus worden opgenomen die systematisch en ad hoc worden uitgevoerd tijdens de uitvoeringsperiode van het beleidsplan.

4.7 Beheersindicatoren

Beheersindicatoren worden gebruikt voor interne informatie en geven inzicht in de wijze waarop beschikbare middelen worden ingezet. Denk hierbij aan efficiëntie, productiviteit, effectiviteit, zuinigheid, doelmatigheid, kwaliteit et cetera.

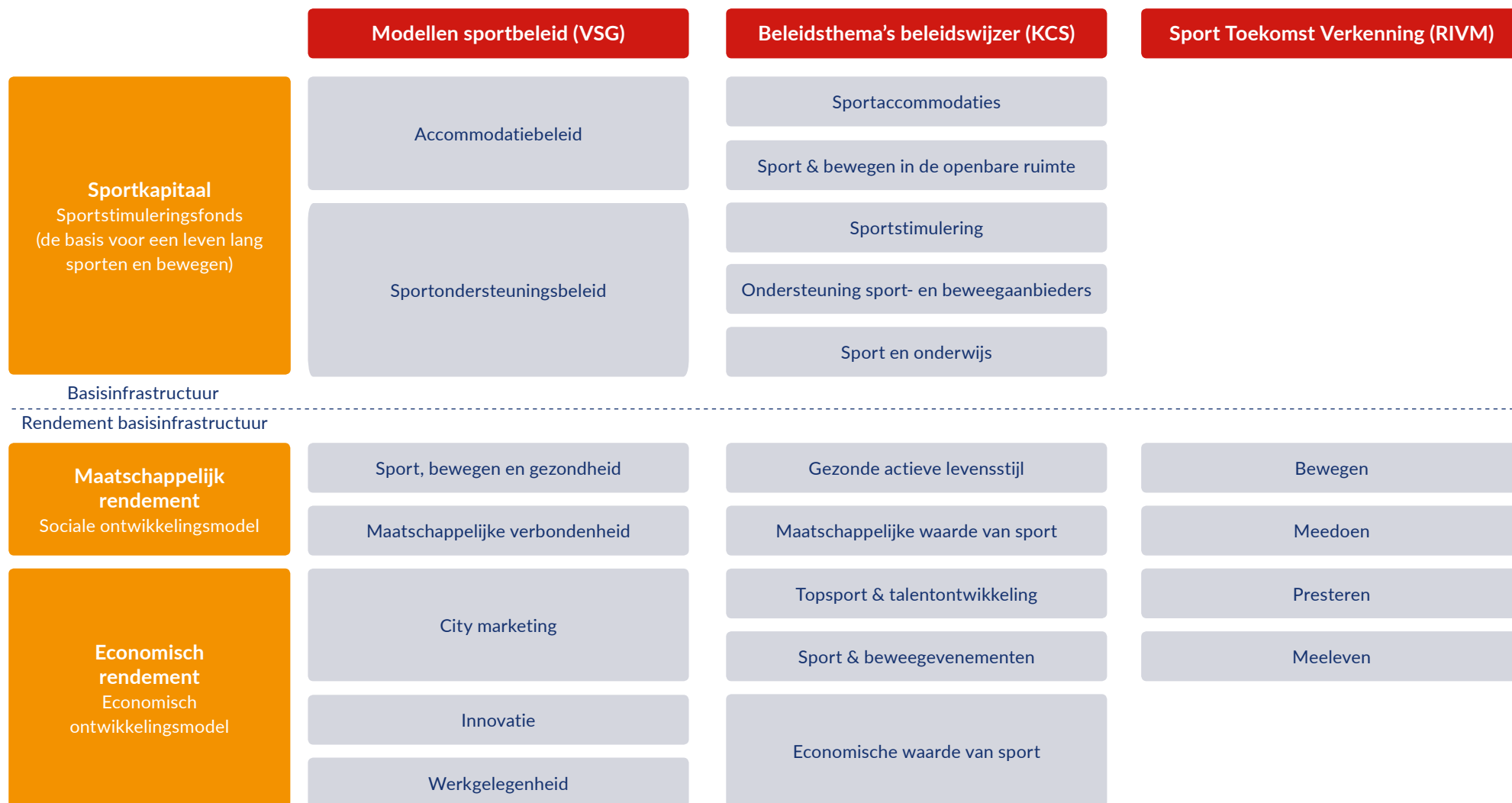
Efficiëntie en productiviteit

Efficiëntie is een evaluatiecriterium om het uitvoeringsproces te evalueren. Het concept efficiëntie omvat de mate van gebruik van middelen (input) om een bepaald doel te bereiken (output). Hoe minder middelen nodig zijn om hetzelfde doel te bereiken, hoe efficiënter de inzet van middelen.

Productiviteit is de hoeveelheid output die gerealiseerd kan worden per input-eenheid. In een beleidscontext is het exacte verband tussen input en output niet altijd zomaar te vast te stellen. Eén van de mogelijkheden is te zoeken naar best practices om mee te vergelijken (benchmarking). Het gaat hier dan wel om een relatieve en geen absolute beoordeling van efficiëntie.

→ Voorbeelden efficiëntie: hadden we met dezelfde hoeveelheid middelen ook méér leden van de beoogde doelgroep kunnen bereiken? Hadden we de beoogde doelgroep net zo goed kunnen bereiken met minder/goedkopere middelen?

Figuur 6. Modellen & thema's sport- en bewegen: gemeentelijke sport- en beweegbeleid

1 Voor oorzaken van maatschappelijke problemen of oorzaken van mislukte beleidsinterventies volstaan statistische gegevens bijna nooit. Oorzaken zijn te achterhalen door casestudies in het veld (bijvoorbeeld een experiment, de inzet van een mystery client of gedragsobservatie) of via een panel van ervaringsdeskundigen (bijvoorbeeld een simulatiespel).

Figuur 7. Mate van effectiviteit van interventies

	Soort effect	Omschrijving	Soorten onderzoek
‘Het streven’ ↑	3. ‘effectief’ Aan te tonen met in ieder geval Nederlands onderzoek, met daarin: • relevante uitkomsten gevonden gegeven doel en doelgroep • beoogde doelgroep is bereikt • instrumenten bieden valide en betrouwbare operationalisatie	Sterke aanwijzingen voor effectiviteit (IV) Als III, maar met minstens sterke tot zeer sterke (causale) bewijskracht.	- experimenteel onderzoek - quasi-experimenteel onderzoek - veranderingstheoretisch onderzoek - herhaalde casestudie (N=1 design) - cohortstudie allen met follow-up van minimaal 6 maanden ----- - meta-analyse - literatuurstudie - kennisontlokkend onderzoek ----- - quasi-experimenteel onderzoek - veranderingsonderzoek - doelrealisatie-onderzoek - onderzoek via casestudie
	2. ‘goed onderbouwd’	Goede aanwijzingen voor effectiviteit (III) Als II, maar met minstens redelijke (causale) bewijskracht. Of één Nederlandse studie met een sterke tot zeer sterke bewijskracht.	
	1. ‘goed beschreven’	Eerste aanwijzingen voor effectiviteit (II) Als 1 en 2, maar nu kan empirisch worden aangetoond (minstens 2 studies) dat de gestelde doelen en doelgroepen zijn bereikt.	
		Als 1, maar nu is er tevens een onderbouwing gegeven van de werkzaamheid van de interventie met modellen, theorie of literatuur.	
		De kernelementen van een interventie zijn beschreven: doelen, doelgroep(en), aanpak, overdraagbaarheid, ervaring met de uitvoering en beschikbare materialen (handleiding, kosten en tijdsbesteding) en randvoorwaarden voor uitvoering.	- beschrijvend onderzoek - observationeel onderzoek - documentanalyse - interviews

Effectiviteit (doeltreffendheid)

Effectiviteit verwijst naar de oorzaak-gevolgrelatie tussen output en outcome. Het gaat om de verhouding tussen enerzijds de ingezette interventies en anderzijds het beoogde en gerealiseerde doel. Dat wil zeggen: hebben de resultaten ook werkelijk gezorgd voor het bereiken van het beoogde doel? En is het beoogde doel ook in de juiste mate bereikt? In hoeverre zijn gewenste of ongewenste neveneffecten opgetreden?

Met monitoringssystemen kan op basis van indicatoren de beleidsoutput en -outcome worden gemeten. Evaluatie gaat nog een stap verder en probeert na te gaan of de geobserveerde effecten toe te schrijven zijn aan de output. Zijn er alternatieve verklaringsgronden voor de gemeten effecten? Een uitgebreide beoordeling van de mate van effectiviteit van een interventie of beleidsdoelstelling loopt via het erkenningstraject. Kenniscentrum Sport hanteert de aanpak die in figuur 7 staat beschreven.

→ Voorbeelden effectiviteit: was het ingezette middel effectief? Deed het wat het moest doen? Hadden andere methoden/middelen niet tot een beter resultaat geleid? In geval van een jeugdinterventie bijvoorbeeld: hebben we inderdaad de juiste doelgroep bereikt? Hoeveel jongeren sporten/bewegen nu, die dat voorheen nog niet deden? Bereikten we inderdaad de categorie mensen die we beoogden?

Doelmatigheid (kosteneffectiviteit)

Door de outcome van een interventie of beleidsproces (baten) in beeld te brengen in relatie tot de begrote en de gemaakte kosten (kosten) is het mogelijk de kosteneffectiviteit vast te stellen. Voor het eerder genoemde voorbeeld van de jeugdinterventie betekent dat bijvoorbeeld:

- Hebben we jongeren met een lage sociaal-economische status aan het bewegen gekregen? Hoeveel jongeren? Hoeveel heeft dat gekost per individu? (kwantiteit)
- Hoe vaak zijn de jongeren gaan bewegen per week? Hoe intensief? Was het toegenomen beweeggedrag duurzaam: sporten ze na een half jaar en een jaar nog steeds? (kwaliteit)

Stap 5: verzamelen van informatie

Het verzamelen en registreren van data is het daadwerkelijke uitvoeringsgedeelte van het monitoren van het sport- en beweegbeleid. Schenk aandacht aan welke databestanden al aanwezig zijn en welke manier van meten gebruikt gaat worden. Voor de analyse en interpretatie is een goede documentatie van de indicatoren van belang.

5.1 Keuze en documentatie van werkwijze

Voor de uitvoering van monitoring en evaluatie is het belangrijk om van tevoren een keuze te maken tussen een kwalitatieve of kwantitatieve methode. Welke methode het beste is, hangt af van factoren als de probleemstelling, de doelgroep, de doorlooptijd, het budget en de manier waarop de resultaten worden gepresenteerd en besproken.

- Kwantitatief onderzoek is onderzoek naar de mate waarin een bepaald verschijnsel voorkomt, bijvoorbeeld of de bevolking meer is gaan sporten. De onderzoeker meet de omvang van een verschijnsel in 'objectieve feiten' (cijfers, omvang, kenmerken) en zoekt naar verbanden.
- Kwalitatief onderzoek wordt meer gebruikt bij het zoeken naar verklaringen (waarom en hoe), wensen, behoeften en meningen. Kwantitatief onderzoek geeft kortom antwoord op vragen als 'wat?' en 'hoeveel?'. Kwalitatief onderzoek gaat meer in op de vragen 'hoe?' en 'waarom?'.

Om op een later tijdstip (bijvoorbeeld in de analysefase of bij een vervolgmeting) te kunnen teruglezen wat en hoe precies gemeten is, moeten de meetmethode en indicatoren duidelijk en ondubbelzinnig omschreven zijn. Houd rekening met de volgende factoren:

- Omschrijving van de indicator met verwijzing naar de evalueerbare doelstelling;
- Omschrijving van belangrijke sleutelwoorden in de indicator;
- Het streefcijfer: waar staan we nu en waar willen we naartoe;
- De verzamelinstantie of -persoon: wie is verantwoordelijk?;

- De bron die de gegevens ter beschikking stelt;
- De gebruikte verzamelmethode;
- De meetfrequentie.

Verzamel zo veel mogelijk informatie digitaal. Voordelen van digitale informatie zijn eenmalige opslag, efficiënter beheer, grotere transparantie van informatie en betere toegankelijkheid.

5.2 Kwantitatief onderzoek

Kwantitatief onderzoek wordt meestal verricht onder een groot aantal respondenten en is zeer geschikt om cijfermatige gegevens te achterhalen. Het vormt de basis voor tal van statistische analyses die gepresenteerd worden in grafieken en tabellen. Kwantitatief onderzoek geeft antwoorden op vragen als: 'Hoeveel jeugdleden hebben de georganiseerde sportverenigingen in een gemeente?' of 'Hoeveel uur sport de jeugd in de gemeente per week?'. Tevredenheidonderzoek is ook vaak kwantitatief van aard. Naast het bijhouden van outputgegevens op activiteitsniveau wordt bij kwantitatief onderzoek veelal gebruik gemaakt van enquêtes en experimenten. In een enquête is de onderzoeksvraag geoperationaliseerd in vragen aan de doelgroep.

Tips

- Om dataverwerking te versnellen kun je naast Excel en SPSS ook gebruik maken van webbased instrumenten als Typeform, Survlyzer of Surveymonkey.
- Zorg dat de enquête niet te groot wordt en houd bij het opstellen (taalgebruik) en verspreiden van de vragenlijsten rekening met het bereiken van je doelgroep (leeftijd, taalbeheersing, opleiding, afkomst).

In stap 1 is al gemeld dat het verstandig is geen werk dubbel te doen of onderzoek onnodig te herhalen. Het is dan ook efficiënt om de gekozen indicatoren en meetinstrumenten zo veel mogelijk te laten aansluiten en/of integreren in al bestaande en algemeen

geaccepteerde metingen. Stem verder met andere beleidsterreinen en instanties goed af wie wat meet. Dit om te voorkomen dat burgers en/of instanties meerdere keren dezelfde vragen worden gesteld.

Tabel 5 Kenmerken van kwantitatief onderzoek

	Schriftelijke enquête	Telefonische enquête	Online enquête
Response	- tussen 30% en 50% response - langere responsetermijn	- een lagere respons dan bij een schriftelijke enquête	- bij bekend e-mailadres is een persoonlijke herinnering bij non-response goed mogelijk
Kosten	- relatief goedkoop (druk- en verzendkosten)	- arbeidsintensief (hoge arbeidskosten)	- investering in software - herinnering mailen is kosteloos
Tijdsinvestering	- dataverwerking kost relatief veel tijd (omzetten van gegevens op papier naar digitaal)	- afnemen van vragenlijsten tijdsintensief (één respondent per keer)	- tijdswinst door digitale dataverzameling
Geldigheid en betrouwbaarheid	- vragenlijst wordt niet altijd even zorgvuldig ingevuld; mede afhankelijk van taalvaardigheid respondenten	- meer gevoelig voor sociaal wenselijke antwoorden	- computergebruik in Nederland is hoog maar niet bij alle bevolkingsgroepen even hoog (onder meer ouderen)
Omvang vragenlijst	- niet strikt gebonden aan aantal vragen maar moet zeker niet te lang zijn (zorg voor retourenveloppe)	- kort (maximaal 10 minuten)	- antwoordgestuurde vragenlijst (per respondent kunnen niet ter zake doende vragen snel en onzichtbaar overgeslagen worden)

Tips

- Let bij het afnemen van de meting op het tijdstip waarop de meting plaatsvindt. Houd rekening met de seizoenen en plan metingen niet vlak voor, in of na een vakantieweek, tijdens nationale feestdagen of andere bijzondere activiteiten.
- Leg duidelijk en begrijpelijk uit wat het doel is van de metingen en maak duidelijk dat de gegevens anoniem blijven (let wel: hoe kleiner de 'onderzoeksgroep' hoe moeilijker het is gegevens te anonimiseren).

5.3 Kwalitatief onderzoek

Kwalitatief onderzoek is gericht op het verkrijgen van informatie over wat er leeft onder een bepaalde doelgroep of organisatie. Het focust op achterliggende motivaties, meningen, wensen en behoeften. Het doel is meestal om een deskundige te raadplegen of te laten vertellen over het onderzoeksonderwerp. Kwalitatief onderzoek gaat niet om meten met cijfers maar om het verkennen van dingen en het verkrijgen van inzicht in denkwijzen, opvattingen en visies.

Kwalitatief onderzoek is zeer bruikbaar voor:

- Het achterhalen van motieven van een doelgroep;
- In kaart brengen van bevorderende en belemmerende factoren;
- Het inzicht krijgen in de beleving en/of waardering van een bepaald product of van een bepaalde dienst;
- De ontwikkeling van een positioneringsstrategie voor een product of dienst;
- Het testen van alternatieven voor bijvoorbeeld een reclamecampagne;
- Het evalueren van de samenwerking binnen een organisatie;
- Het verkrijgen van informatie die kan meehelpen een vragenlijst op te stellen waarmee een grote groep respondenten benaderd gaat worden, of juist voor verdiepende vragen na een vragenlijst.

Kwalitatieve onderzoeksmethoden als participerende observatie, ongestructureerde interviews en documentenanalyse worden veel gebruikt bij procesevaluaties (throughput). Het evalueren van bijvoorbeeld de samenwerking met partners zal vaak gebeuren aan de hand van interviewtechnieken. Belangrijke aspecten die het succes van kwalitatief onderzoek mede bepalen zijn:

- Maak duidelijk wat precies met de gebruikte begrippen bedoeld wordt.
- Stel niet in één vraag verschillende zaken aan de orde.
- Respondenten moeten in staat zijn antwoord te geven, dus stel geen vragen over zaken die ze niet kunnen weten.
- Zorg dat vragen relevant, kort en helder zijn.
- Vermijd negatieve vraagstelling.
- Vermijd suggestieve vragen en vragen die sociaal wenselijke antwoorden uitlokken. Vermijd ook het vermelden van de mening van autoriteiten of belangrijke, hooggeplaatste personen, want mensen conformeren hun mening hieraan.
- Houd rekening met vragen (feitelijke informatie) versus beweringen/uitspraken (houdingen, opvattingen).
- Let op open vragen versus gesloten vragen (wederzijds uitsluitbaar en uitputtende categorieën).
- Houd onderzoek in een vertrouwelijke omgeving.
- Geef duidelijk aan dat mensen hun eigen mening kunnen geven vanwege omgang met privacy (gegevens worden niet verspreid) en anonimiteit.

Voorbeelden voor het gebruik van kwalitatieve onderzoeksmethoden zijn procesevaluaties zoals het verloop van een sportevenement, een sportstimuleringsproject of een evaluatie van het subsidie- en tarievenstelsel. Door goed in kaart te brengen wat speelt, kan de gemeente beter inspelen op wensen en bezwaren van subsidieontvangers (verenigingen) en accommodatiegebruikers (sporters) bij een eventuele herziening van het stelsel. Een positief neveneffect van kwalitatief onderzoek is dat de doelgroep meer inzicht in de materie krijgt en zich meer betrokken voelt.

Er zijn verschillende methoden voor kwalitatief onderzoek:

- Groepsdiscussie: onder leiding van een gespreksleider praat een groep mensen aan de hand van een checklist over een bepaald onderwerp. Voordeel van groepsdiscussies is dat het snel leidt tot nieuwe ideeën. Nadelen zijn dat er weinig ruimte is voor verdieping en dat er geen algemene conclusies kunnen worden getrokken die voor de gehele doelgroep gelden.
- Diepte-interview: een één-op-één gesprek tussen een interviewer en een respondent. Het voordeel is dat deze methode zeer goed bruikbaar is om diepte-informatie te verkrijgen (achtergronden, motieven et cetera). Nadeel is dat het tijdsintensiever is dan een groepsdiscussie, en ook hier kunnen geen algemene conclusies worden getrokken die voor de gehele doelgroep gelden.

Tips

- Kenniscentrum Sport heeft een Handleiding Kwalitatief Onderzoek opgesteld die ondersteunt bij het uitvoeren van kwalitatief onderzoek.
- De meest bekende kwalitatieve data analyseprogramma's zijn: Atlasti, Kwalitan, NVivo, KODANI en MAXqda. De meeste programma's hebben gratis proefabonnementen van een aantal weken.
- Maak een verslag van de interviews en koppel de belangrijkste bevindingen terug naar de geïnterviewden om zeker ervan te zijn dat alles juist is vastgelegd.

5.4 Databeheer

Het is noodzakelijk om het verzamelen van informatie systematisch te doen. Probeer zo veel mogelijk informatie digitaal op te slaan. Zo kan de informatie niet verloren gaan en eventueel voor andere doeleinden worden gebruikt. Voor het beheer (en de analyse) van de data wordt vaak gebruik gemaakt van softwarepakketten (databases, rekenbladen en/of grafische programma's). Van belang bij de keuze van de software is:

- Gebruiksvriendelijkheid bij het invoeren en aanpassen van de gegevens en bij het opvragen;
- Hoogte van de onderhoudskosten;

- Vertrouwdheid met het systeem door andere opdrachten binnen de organisatie;
- Aggregeerbaarheid van gegevens op hoger niveau;
- Mogelijkheden voor koppeling met andere databestanden.

Een belangrijk aandachtspunt bij databeheer is de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) over de bescherming van de privacy. Dit houdt onder meer in dat er mensen verantwoordelijk moeten zijn voor de beveiliging van de databank en dat de gegevens bij de verwerking van de resultaten moeten worden geanonimiseerd.

Stap 6: Interpretieren van informatie

De verkregen informatie uit monitoring en evaluatie moet op een juiste wijze geanalyseerd en geïnterpreteerd worden. Door verkeerd gebruik van meetinstrumenten en interpretaties kan beleid, dat in werkelijkheid effectief is, minder of meer effectief blijken.

Voor het interpreteren van onderzoeksinformatie moet rekening gehouden worden met de volgende aspecten:

Gevoeligheid

De kwaliteit van monitoring en evaluatie hangt sterk af van de mate waarin met de instrumenten verschillen te meten zijn tussen de tijdstippen waarop gemonitord wordt. Dit wordt de 'gevoeligheid' van de instrumenten genoemd. Pas op bij het vergelijken van gegevens die zijn verkregen met twee verschillende instrumenten. Het telefonisch of schriftelijk afnemen van een vragenlijst kan al verschillende uitkomsten geven.

Causaliteit

Tijdens het interpreteren van de uitkomsten is het vaak niet te zeggen of de gemeten veranderingen op gemeenteniveau ook daadwerkelijk komen door het uitgevoerde beleid, of dat er andere (omgevings)factoren een rol spelen die de veranderingen positief dan wel negatief beïnvloeden. Het directe verband tussen inspanningen en resultaten wordt causaliteit genoemd. Het helpt als de uitkomsten van de verschillende programma's en interventies dezelfde kant op wijzen als de uitkomsten van het gevoerde beleid.

Generalisatie

De conclusies van de onderzoeksgegevens kunnen niet altijd zomaar veralgemeniseerd worden. Dit hangt af van de vraag of de respondenten een goede afspiegeling (representativiteit) van de grotere populatie zijn (bijvoorbeeld alle burgers in de gemeente of de gehele bevolking).

Geldigheid

Deelnemersaantallen van een activiteit kunnen anders zijn dan het werkelijke aantal. Dat geldt bijvoorbeeld wanneer deelnemers die te laat zijn binnengekomen niet meer geregistreerd worden. Aantallen van sportverenigingsleden geven niet altijd weer hoeveel personen er ook

daadwerkelijk bewegen. Het komt voor dat sporters die alleen trainen niet worden opgegeven als lid (vanwege bijvoorbeeld bondsafdrachten). En er zijn ook leden die uitsluitend bewegen aan de bar. Dit kan ervoor zorgen dat de resultaten niet 100% 'geldigheid' hebben.

Houd bij tevredenheidsmetingen bijvoorbeeld ook altijd rekening met het feit dat negatieve berichten vaak de overhand hebben, omdat ontevreden mensen eerder geneigd zijn om hun mening te geven. Houd bij (telefonische) vragenlijsten rekening met sociaal wenselijke antwoorden.

Korte termijn focus

De beoogde beleidseffecten worden vaak pas langzaam zichtbaar over een langere tijd.

De begrotingscyclus is echter in de meeste gemeenten één jaar. Omdat de gegevens uit de monitors vaak gebruikt worden voor verantwoordingsdoeleinden, bestaat het gevaar dat er éénjarige cycli ontstaan van informatievoorziening, waarbij de lange termijn over het hoofd wordt gezien. Om een goed inzicht te krijgen in de daadwerkelijke maatschappelijke effecten van het beleid moet over een langere tijdsspanne worden gemeten. Er zijn twee scenario's mogelijk:

1. De resultaten van de indicatoren tonen aan dat de realiteit zich in de gewenste richting ontwikkelt en dat de vooruitgang verloopt volgens de gewenste timing. Hierbij is het van belang om zo veel mogelijk de invloed van 'andere' omgevingsfactoren uit te sluiten. Bij positieve effecten van het beleid moet kritisch naar de onderliggende processen worden gekeken (procesevaluatie) om het beleid in het vervolg nog efficiënter uit te voeren.
2. De resultaten van de indicatoren tonen niet het gewenste resultaat (negatieve verandering of geen verandering). De vraag is dan: zijn de resultaten het gevolg van gemeentelijk beleid, overheidsbeleid of van externe factoren? En zijn deze factoren toevallig of structureel? Meestal start dan de zoektocht naar oorzaken via onder andere een procesevaluatie. Wanneer de mogelijke oorzaken allemaal in beeld zijn, is het aan de politiek om te beslissen welke aanpassingen nodig en mogelijk zijn, bijvoorbeeld de beoogde streefcijfers naar beneden aanpassen of de prioriteiten verschuiven. Zorg daarom altijd voor een hoofdstuk met conclusies en onderbouwde aanbevelingen.

Stap 7: Rapporteren en communiceren

In deze stap worden kort enkele aandachtspunten toegelicht rondom het rapporteren en communiceren over de resultaten van monitoring en evaluatie.

7.1 Rapportage

Een doel van monitoring en evaluatie is het tijdig signaleren van problemen en/of tussentijds aanpassen van de uitvoering van het sport- en beweegbeleid. Schrijf daarom niet alleen aan het einde van de beleidsperiode een eindevaluatieverslag, maar rapporteer regelmatig via tussenevaluaties. Zorg tevens dat al deze tussenevaluaties op het juiste moment bij de juiste mensen liggen. Het op tijd aanleveren van een rapportage is van groot belang in verband met mijlpalen en deadlines in de beleidscyclus, en ook in verband met de financiële verantwoording. Voordat de jaarlijkse begroting opgemaakt wordt, moeten de informatie en conclusies bij de verantwoordelijken binnen zijn.

Rapporteren van monitoring- en evaluatiegegevens gebeurt meestal schriftelijk in de vorm van een rapport, brochure of artikel. Maar denk ook eens aan het gebruik van een presentatie, poster, filmpje, factsheet, infographic of website. Belangrijk is dat voldoende tijd en geld is begroot voor de productie, presentatie en verspreiding van de rapportage.

Denk aan de volgende elementen bij een rapportage (in rapportvorm, presentatievorm et cetera):

- Samenvatting (of oplegvel);
- Inhoudsopgave;
- Doel en doelgroepen;
- Beschrijving doelstellingen, verwachte effecten, indicatoren en resultaten;
- Definiëring van gehanteerde begrippen;
- Opzet en uitvoering van het onderzoek;
- Resultaten met onderbouwde analyse;
- Huidige stand van zaken en eventueel ook vooruitblik op de te verwachten ontwikkelingen;
- Conclusies en aanbevelingen.

De wijze van rapporteren van de verzamelde gegevens is een belangrijk aspect. Besteed daarom voldoende aandacht aan de uiterlijke verzorging (omslag, lay-out, illustraties) van de rapportage. Een overzichtelijke weergave van de resultaten zorgt voor een betere leesbaarheid en bevordert een betere beoordeling of de van tevoren beoogde streefcijfers wel of niet zijn gehaald.

Voor een publiek dat zeer vertrouwd is met de materie en belang hecht aan inzicht in details, is het presenteren van tabellen een goede optie. De voorkeur gaat echter uit naar grafische voorstellingen. Het grote voordeel van grafieken en diagrammen is dat informatie voor een breed publiek snel en eenvoudig is te begrijpen. Geef wel elke tabel of grafische voorstelling een titel die duidelijk maakt welke data worden gepresenteerd. Een leuke variant is het cartogram. Dit is een geografische kaart van een wijk of een stad waarop statistische informatie is weergegeven: zo kunnen op overzichtelijke manier vergelijkingen gemaakt worden.

Tip

Vergelijkingen met landelijke cijfers van bijvoorbeeld het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) of het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn zeer illustratief.

[Volksgezondheidzorg.info](https://volksgezondheidzorg.info) biedt zelfs de mogelijkheid om zelf tabellen samen te stellen en figuren te maken.

7.2 Communicatie

Om de resultaten van de evaluatie zo goed mogelijk te communiceren, is het belangrijk te achterhalen wie de doelgroep is, welke informatie aan die doelgroep wordt gegeven en welke vorm daarvoor optimaal is. Afhankelijk van de doelgroep zal dezelfde informatie op verschillende wijzen gecommuniceerd moeten worden. Zo kunnen burgers worden geïnformeerd via de lokale en regionale pers. Waren ze betrokken bij interactieve beleidsvorming, dan is het aan te raden persoonlijke terugkoppeling te geven via een (online) nieuwsbrief. Stakeholders kunnen beter door bijeenkomsten interactief benaderd worden.

De manier van rapporteren moet aansluiten bij wat het management en andere interne partijen nodig hebben. De presentatie van beleidsinformatie is afgestemd op de informatiebehoeften van de beleidsverantwoordelijken. Deze informatie kan ook voor externe stakeholders van belang zijn. Hierbij is verder belangrijk dat de presentatie van informatie aansluit bij de behoeften van de desbetreffende stakeholders.

Aandachtspunten voor een goede communicatie zijn:

- Wil je mensen informeren, stimuleren of om commentaar en advies vragen?
- Aan wie moeten de resultaten gepresenteerd worden, wat zou hen het meeste aanspreken? Zijn zij geïnteresseerd in de boodschap, wat is daarvan voor hen van belang? Benoem dat en sluit daarop aan. Voorkom 'zenden' van eigen boodschap en eigen belang.
- Zorg dat de stijl van presenteren of schrijven past bij de inhoud van de boodschap en bij de doelgroep.
- Gebruik begrijpelijke taal: gebruik geen onnodig ingewikkelde woorden (leesbaar, kort, zonder vaktermen).
- Bedenk hoe iedere groep informatie zoekt (vraag advies aan de communicatieafdeling) en gebruik het meest geschikte kanaal om de boodschap over te dragen.
- Bedenk van tevoren wat de kern van de boodschap is. Zorg dat dit in de presentatie goed geïllustreerd wordt.
- Begin met het resultaat en (gewenste) effect, vertel zo min mogelijk over het verloop van het proces (want dat is meestal voor de toehoorder of lezer niet relevant).
- Betrek de medewerkers van de afdeling communicatie erbij. Zij kijken met een frisse blik. Zij weten welke middelen bij welke strategie passen, welke kanalen handig zijn en hoe de boodschap het beste geformuleerd en verpakt kan worden. En zij kunnen adviseren over het moment van communicatie.

Tip

Zorg voor openheid en deel de successen. Vermelding van betrokken projectteamleden in nieuwsbrieven of wijkkrant levert meestal veel op voor het vervolg.

Stap 8: Evalueren

Na het rapporteren (rapport, presentatie, artikel, filmpje, infographic, et cetera) van de onderzoeksbevindingen is het ook zinvol om het proces van monitoren en evalueren zelf onder de loep te nemen. De resultaten uit het (tussentijdse) evaluatierapport zijn misschien wel aanleiding tot aanpassing of herziening van het sport & beweegbeleid of een herijking van de gebruikte indicatoren. Verder moet het proces van monitoren en evalueren zelf ook goed zijn verlopen.

Hoe hoger de kwaliteit en betrouwbaarheid van de monitoring en evaluatie, hoe beter het beleid waar nodig kan worden bijgestuurd. Afhankelijk van welke monitor of evaluatie is gebruikt, is het zinvol om bepaalde mensen, zowel intern als extern, te ondervragen. Denk aan de beleidsmedewerkers, de onderzoekers en de sleutelfiguren (bijvoorbeeld contactpersonen van scholen, wijk- en buurtverenigingen, vertegenwoordigers van de sportraad). Vragen die gesteld kunnen worden zijn:

- Is het proces goed verlopen?
- Was er voldoende betrokkenheid en medewerking?
- Was er voldoende response?
- Welke leermomenten zijn er geweest?
- Hoe kunnen we dit eventueel een volgende keer verbeteren?

Naast deze procesvragen is het raadzaam ook het meetsysteem te evalueren. Wordt door het ingezette instrument de juiste informatie verkregen? Zijn de gekozen indicatoren goed genoeg om de gewenste beleidsdoelstellingen te evalueren? Doe dit zeker als het

beleid wordt aangepast of veranderd. Het meetsysteem moet immers afgeleid zijn van de achterliggende beleidstheorie en ingebed zijn in het beleidsproces. Aanpassingen kunnen zijn:

- Het schrappen van indicatoren die niet meer relevant zijn;
- Het aanpassen van bestaande indicatoren (de omschrijving en/of berekening) en/of
- Het toevoegen van nieuwe indicatoren;
- Het aanpassen van de instrumenten (bijvoorbeeld meer toepasbaar maken).

Referenties

Bennington John & Mark H. Moore (2011). Public Value. Theory and Practice. London (UK): Palgrave Macmillan.

Bouckaert, Geert & Tom Auwers (1999). Prestaties meten in de overheid. Brugge (B): Die Keure.

Bouckaert, Geert & Dieter Vankeirsbilck (1996). Doelmatigheidsanalyse van de gemeentelijke dienstverlening; een handleiding. Leuven (B): Vervolmakingscentrum voor Overheidsmanagement en Beleid.

Chorus, Astrid & Janine Stubbe (2008). Monitor onder professionals in het werkveld van sport en bewegen. Leiden: TNO-Kwaliteit van Leven.

Hoyng, Jeroen & Mijke Sluis (2017). Beleidswijzer sport en bewegen. Ede: Kenniscentrum Sport.

Hoekman, Remco & Karin van der Maat (2017). Monitor Lokaal Sportbeleid 2016: faciliteren, activeren en inspireren. Utrecht: Mulier Instituut.

Jolley G. (2014). Evaluating complex community-based health promotion: addressing the challenges. Eval Program Plann. 2014 Aug;45:71-81.

Lindert, Caroline van, Anouk Brandsema, Vera Scholten & Hugo van der Poel (2017). Evaluatie Buurtsportcoaches "De Brede impuls combinatiefuncties als werkend proces". Utrecht: Mulier instituut

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (2002). Opvolgen en evalueren van het beleid. Brussel (B): Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap; Administratie Planning en Statistiek.

Mulier Instituut (2018). Stappenplan voor het monitoren en evalueren van de inzet van buurtsportcoaches. Utrecht Mulier Instituut.

NIGZ (2006) Evaluatiewijzer. Resultaat gericht onderzoek light. Woerden: NIGZ

Peuter, Bart de, Joris de Smedt, Wouter van Dooren & Geert Bouckaert (2007). Handleiding beleidsevaluatie; deel 2: monitoring van beleid. Leuven (B): Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen.

VSG (2018). Sport Stimuleert. Den Haag: Vereniging Sport en Gemeenten.

Wagemakers, Annemarie, Lenneke Vaandrager, Maria Koelen, Paula Dijkema & Renée Corstjens (2007). Sociaal draagvlak, verslag van de uitwerking van 'sociaal draagvlak' voor het pilot project Referentiekader Gezondheidsbevordering Wageningen. Wageningen: Universiteit Wageningen, Gezondheid en Maatschappij.

Linkconsult. Modellen. Geraadpleegd op 30-8-2018 van <https://linkconsult.nl/gereedschap/modellen>.

Geraadpleegde personen

Met dank aan de geraadpleegde personen van Mulier Instituut, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Kennispraktijk, Hanze Hogeschool Groningen, Sport Drenthe en de gemeenten Hellendoorn, Hilversum en Amersfoort.

Dit overzicht van databronnen en meetinstrumenten is gezamenlijk opgesteld door het Mulier Instituut en Kenniscentrum Sport. Per beleidsthema worden de belangrijke databronnen (veelal monitors) en meetinstrumenten weergegeven. Per databron is aangegeven op welke doelgroep en op welk niveau de data betrekking heeft: (1) Nederland; (2) provincie; (3) regio; (4) gemeente; (5) wijk of buurt. Het meest actuele overzicht kunt u vinden op de [M&E menukaart](#).

1. Sport- en beweegstimulering

Dit thema bevat o.a. stimuleren dat meer mensen (of bepaalde groepen) vaker gaan sporten, een toename van het aantal lidmaatschappen van sportverenigingen of het voorkomen van sportuitval.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Aandeel bevolking dat sport en beweegt. Hiervoor worden de Beweegrichtlijnen NNGB, Fitnorm en Combinorm gebruikt, en het aandeel wekelijkse sporters.	Gezondheidsmonitor van GGD'en, RIVM en CBS. Overzicht kerncijfers op CBS Statline & Sport op de Kaart ; vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	1, 3, 4	4-12 jaar, 12-19 jaar, 19-65 jaar, 65 jaar en ouder
Aandeel bevolking met een lage sociaaleconomische status (SES) dat wekelijks sport.	Tabellenrapportage Gezondheidsmonitor van GGD'en, RIVM en CBS; vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	4	4-12 jaar, 12-19 jaar, 19-65 jaar, 65 jaar en ouder
Aandeel bevolking met een langdurige beperking dat wekelijks sport.	Tabellenrapportage Gezondheidsmonitor van GGD'en, RIVM en CBS; vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	4	4-12 jaar, 12-19 jaar, 19-65 jaar, 65 jaar en ouder
Sportdeelname uitgesplitst naar diverse sporten (o.a. squash, hardlopen, fietsen).	Data van Cendris Streetlife op Sport op de kaart .	1, 2, 4	Alle inwoners
Aandeel lid van een sportvereniging, uitgesplitst naar de sportbonden.	Data van NOC*NSF op Sport op de kaart .	1, 2, 4	5 jaar en ouder
Aandeel kinderen lid met sportlidmaatschap.	Data Kinderen in Tel; vraag een uitgebreid gemeentelijk rapport op voor € 1.000,- .	1, 4, 5	Kinderen (0-17 jaar)
Kengetallen over het aandeel inwoners dat lid is van een sportvereniging (naar leeftijd, geslacht, doelgroep & afkomst).	Het informatiesysteem KISS van NOC*NSF. Prijsindicatie is € 995,-. Zie voor landelijke cijfers de monitoren van NOC*NSF .	4, 5	5 jaar en ouder
Kerncijfers over sportdeelname en lidmaatschap voor mensen met een beperking.	Factsheets van Mulier Instituut i.s.m. Kenniscentrum Sport: lichamelijke beperking , auditive beperking , visuele beperking , chronische aandoening , verstandelijke beperking , gedragsproblematiek en autisme , niet-aangeboren hersenletsel en kinderen met een beperking .	1	Mensen met een beperking
Fietsgebruik naar afstand van inwoners.	Data van CBS op Sport op de kaart .	1, 2, 4	Alle inwoners

Instrumenten

- De RSO-richtlijn is een erkende richtlijn om sportdeelname te meten. De RSO bestaat uit een vragenlijst om de sportfrequentie, sporttak, sportvorm, organisatievorm van de bevolking in kaart te brengen. Mulier Instituut beheert het instrument. De [methode](#) en [vragenlijst](#) zijn beschikbaar.
- Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB), fitnorm en combinorm zijn erkende normen om beweegdeelname te meten. Deze normen zijn te berekenen door middel van de [SQUASH vragenlijst](#). Het RIVM berekent [jaarlijks](#) hoeveel inwoners aan deze norm voldoen. In 2017 is een nieuwe NNGB ontwikkeld, deze is complexer om zelf te meten.

2. Gezonde actieve leefstijl

Een actieve gezonde leefstijl richt zich op de fysieke en mentale aspecten of effecten van sport en bewegen. Denk aan doelstellingen zoals het bevorderen van gezondheid en fitheid, voorkomen en terugdringen van chronische aandoeningen en beperkingen, versterken zelfredzaamheid en het bestrijden van overgewicht.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Gegevens bevolking over kwaliteit van leven (ervaren gezondheid, beperking, overgewicht), leefstijl (voeding, roken, alcohol- en drugsgebruik), zitgedrag.	Gezondheidsmonitor van GGD'en van RIVM en CBS. Overzicht kengetallen op CBS Statline (vanaf 19 jaar), op CBS Statline (vanaf 4 jaar) en op Volksgezondheidszorg.info (vanaf 19 jaar); vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	1, 3, 4	Kinderen (4-12 jaar), jongeren (12-19 jaar), volwassenen (19-65 jaar), ouderen (65 jaar en ouder)
Psychische gezondheid (o.a. eenzaamheid) en psychische klachten naar achtergrondkenmerken.	Gezondheidsmonitor van GGD'en, RIVM en CBS en NIVEL Zorgregistratie. Overzicht kengetallen op Volksgezondheidszorg.info (psychische gezondheid); Volksgezondheidszorg.info (psychische klachten); CBS Statline ; vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	1, 4	Volwassenen (19-65 jaar), ouderen (65 jaar en ouder)
Schattingcijfers over bijvoorbeeld <u>aandeel beperking</u> , <u>overgewicht</u> of <u>ervaren gezondheid</u> op wijkniveau.	SMAP-data van het RIVM i.s.m. GGD'en. Dit is een schattingsmodel op basis van de Gezondheidsmonitor. Doordat het een schatting is, kunnen deze data afwijken van gemeten data.	5	Volwassenen en ouderen (19 jaar en ouder)
Hart- en vaatandoeningen	Sterfte aan hart- en vaatandoeningen op volksgezondheidszorg.info van CBS i.s.m. RIVM	3, 4	Alle inwoners
Diabetes	Gebruik van diabetesmedicatie van FIS en BASIC op Volksgezondheid.info	3, 4	Alle inwoners
Schattingcijfers huisartsenzorg voor chronische aandoeningen en psychosociale zorg	Vraag Aanbod Analyse Monitor Huisartsenzorg Ros Wijkscan	3, 4, 5	Alle inwoners

Instrumenten

- Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB), fitnorm en combinorm zijn erkende normen om beweegdeelname te meten. Deze normen zijn te berekenen door middel van de [SQUASH vragenlijst](#). Het RIVM berekent jaarlijks hoeveel inwoners aan deze norm voldoen. In 2017 is een nieuwe NNGB ontwikkeld, deze is complexer om zelf te meten.
- BMI-index, mate van over- of ondergewicht. BMI formule: gewicht in kilogram/(lengte in meter * lengte in meter). Zie ook [meetinstrumentenzorg.nl](#).
- MET-norm, meet hoe intensief een activiteit is (onderdeel van nieuwe NNGB). [Ainsworth et al. \(2011\)](#).

3. Maatschappelijke waarde van sport

De maatschappelijke waarde van sport heeft betrekking op de sociaalmaatschappelijke aspecten van sport en bewegen. Sport wordt als middel ingezet om individu-overstijgende doelen te realiseren en kan daarmee een belangrijke bijdrage leveren aan maatschappelijke en sociale uitdagingen. Sport en bewegen worden bijvoorbeeld ingezet om een positieve bijdrage te leveren aan het sociaal domein, cultuur, veiligheid en het milieu. Denk bij het sociaal domein aan doelstellingen zoals het voorkomen van eenzaamheid, verbeteren van integratie, arbeidsre-integratie of het versterken van het opvoed- en opgroei-klimaat. Cultuur kan betrekking hebben op doelstellingen rondom behoud van cultuur erfgoed (zoals fierljeppen en klootschieten). Veiligheid kan van toepassing zijn op het versterken van saamhorigheid in een buurt of het voorkomen van (jeugd)criminaliteit en bij milieudoelen zijn bijvoorbeeld een duurzame ontwikkeling van sportvoorzieningen of energie- en waterbesparing bij clubs belangrijk thema's.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Overlast, vandalisme en criminaliteit.	Vraag data op bij de lokale of regionale politie.	4	Alle inwoners
Leefbaarheidssituatie en leefbaarheidsontwikkeling per wijk (wonen, werken en leven, demografische ontwikkelingen, veiligheid en bereikbaarheid van voorzieningen).	<u>Leefbarometer</u> van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)	4 (evt. 5)	Volwassenen
Schooluitval bij kinderen.	<u>Kinderen in Tel</u> ; vraag een uitgebreid gemeentelijk rapport op voor € 1.000,-	1, 2, 4, 5	Kinderen (0-17 jaar)
Ziekte en verzuim op school.	De Kindermonitor van GGD'en, RIVM en CBS; vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	3, 4	Kinderen (4-12 jaar)
Gezinssituatie, wonen en veilig opgroeien, onderwijs, arbeid, alcoholgebruik en gezondheid, criminaliteit en jeugdzorg.	<u>Jeugdmonitor</u> , zie ook <u>CBS</u> .	1,4	Kinderen en jongvolwassenen (0-25 jaar)
Inzicht in het gebruik van individuele (zorg)voorzieningen, voorspellers voor toekomstig zorggebruik en de cliëntervaring Wmo.	Raadpleeg de gemeentelijke monitor Sociaal Domein via <u>www.waarstaatjegemeente.nl</u>	1, 4	Volwassenen
Kunst & cultuur, geluk & welzijn, woonklimaat & aantrekkingskracht.	In de <u>Atlas voor gemeenten</u> worden 50 gemeenten met elkaar vergeleken op diverse terreinen.	1, 4	Jeugd en volwassenen

4. Economische waarde van sport

Economische waarde van sport heeft betrekking op financiën en kostenreductie via of bij de sport. Denk aan brede doelstellingen, zoals het inzetten van sport en bewegen voor terugdringen ziekteverzuim (fite werknemers), citymarketing, gebiedsontwikkeling of beheer van vastgoed (o.a. benutten leegstaande gebouwen).

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Gemeentelijke uitgaven aan sport, 2010-2017	Zie de rapportage ' <u>Gemeentelijke uitgaven aan sport</u> ' van het Mulier Instituut.	1, 3	Gemeenten
De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie, 2006-2012	Zie de rapportage ' <u>De Nederlandse sporteconomie</u> ' van het CBS.	1	Landelijke economie
De economische betekenis van sport, november 2007 - maart 2008	Zie de samenvatting van het rapport van <u>Policy Research Corporation</u> .	1	Landelijk/algemene prevalentiecijfers
De sociaaleconomische waarde van sporten en bewegen.	Zie de rapportage ' <u>De sociaaleconomische waarde van sporten en bewegen</u> ' van Ecorys i.s.m. Kenniscentrum Sport.	1	Landelijk/algemene prevalentiecijfers

5. Evenementen

Dit thema heeft betrekking op topsportevenementen (o.a. toernooien en kampioenschappen) en breedtesportevenementen (o.a. een wandel-, fiets- of zwemvierdaagse). Deze evenementen kunnen naast citymarketing (zie economische waarde van sport) ook bijdragen aan leefbaarheid, binding tussen bewoners in een buurt (buitenspeeldag), wijk (wandelvierdaagse) of stad (Koningsspelen).

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Bezoekers en deelname aan de sportevenementen in Nederland, de geografische spreiding en de inkomsten afkomstig van bezoekers, deelnemers en sponsors volgens organisatoren van deze evenementen.	<u>Sport Evenementen Monitor</u> van Respons	n.v.t.	Sportevenementen
Bezoek wedstrijden naar sporttak.	Vrijtijd Omnibus (VTO) van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Zie voor resultaten de <u>Rapportage Sport</u> .	1	Inwoners Nederland
Brancherapport sportevenementen in Nederland met o.a. geldstromen, onderzoek, impact van sportevenementen en maatschappelijke thema's rondom evenementen.	Zie het brancherapport ' <u>Sportevenementen in Nederland</u> ' van het Mulier Instituut.	1	Sportevenementen
Steun voor investeren in sportevenementen & sportimago's.	Zie factsheet ' <u>Sportimago's gemeenten</u> ' van het Mulier Instituut.	1	Gemeenten en sportevenementen

Instrument

- De Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (WESP) bestaande uit o.a. Mulier Instituut, Kenniscentrum Sport, uitvoerende sportorganisaties, diverse sportkunde-hogescholen en NOC*NSF heeft instrumenten ontwikkeld voor het meten van de maatschappelijke impact (o.a. beleving, economische impact, milieubelasting) van sportevenementen: zie hiervoor de WESP-richtlijnen.

6. Topsport- en talentondersteuning

Dit thema heeft betrekking op diverse aspecten, zoals ondersteuning van topsporters, talentontwikkeling, ondersteuning van de Topsport Talentscholen (LOOT) en verenigingen met topsportambities, en aanleg en beheer van topsportaccommodaties.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Harde en zachte infrastructuur van de topsport.	Zie de rapportage ' Monitor topsportklimaat ' van Universiteit Utrecht en het Mulier Instituut.	1	Topsporters, coaches, technisch directeurs en sportbonden

7. Sport- en beweegaanbieders

Dit thema heeft vooral te maken met het ondersteunen van sport- en beweegaanbieders, waaronder sportclubs, commerciële sportaanbieders, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties die sport- en beweegactiviteiten aanbieden. Denk aan ondersteuning op het gebied van vrijwilligers, deskundigheid, management, soort aanbod, versterking maatschappelijke oriëntatie binnen aanbieders, of vermindering van wet- en regelgeving.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Organisatiekracht (beleid, financiën, accommodatie, kader, vrijwilligers en leden) en maatschappelijke oriëntatie (intentie of activiteit). Denk ook aan o.a. aandeel mensen met een beperking en aantal samenwerkingspartners.	Zie de Landelijke Verenigingsmonitor van het Mulier Instituut, de Sportaanbiedersmonitor en de Sportbondenmonitor van NOC*NSF.	1	Sportverenigingen en -bonden in Nederland
Ledenontwikkeling (overzicht leden per leeftijd, geslacht, doelgroep, afkomst).	Lokaal: ledenlijsten sportaanbieders Landelijk: verenigingen KISS (NOC*NSF), fitnessaanbieders (NL-Actief).	1, 4	Sportaanbieders in Nederland
Sportaanbod voor mensen met een beperking, naar soort beperking en gemeente/regio.	Zie voor het aanbod de website: www.unieksporten.nl .	3, 4	Sportaanbieders die geschikt zijn voor diverse beperkingen

Instrument

- Het Mulier Instituut voert op gemeentelijk, regionaal en provinciaal niveau de [verenigingsmonitor](#) uit, waarbij de [vitaliteitsindex](#) wordt berekend. De basisvragenlijst is openbaar en deze betreft onderwerpen als Organisatiekracht (beleid, financiën, accommodatie, kader en leden), maatschappelijke oriëntatie (intentie of activiteit) en Open-Club gedachte.

8. Sportaccommodaties

Het thema sportaccommodaties omvat sportaccommodaties als zwembaden, hallen, velden, zalen en sportbanen. Doelstellingen kunnen betrekking hebben op bereikbaarheid, toegankelijkheid, beschikbaarheid, kwaliteit, multifunctionaliteit en duurzaamheid.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Aantal sportaccommodaties naar type sport en afstand naar sportaccommodatie, zwembad of sporthal.	Zie de AccommodatieMonitor Sport of het brancherapport 'Sportaccommodaties in Nederland' van het Mulier Instituut.	1, 3, 4	Sportaccommodaties
Bodemgebruik voor sport naar regio en grootte steden.	Zie 'Rapportage Sport 2014' van het SCP.	1, 2, 3	Sportterreinen

Instrumenten

- Kiwa ISA Sport doet onderzoek naar duurzaamheid sportvelden en doet monitoring kunstgrasvelden
- Mulier Instituut heeft een Ruimte-instrument dat kan ingezet worden voor o.a. inzicht in (toekomstige) behoefte aan sportaccommodaties. zie ook het [handboek Sportaccommodaties](#) van NOC*NSF.
- De App [Sportdrempelvrij](#) van Uniek Sporten is een instrument voor het meten van toegankelijkheid voor sportaccommodaties voor mensen met een beperking.

9. Sport en Onderwijs

Zowel het voor-, tijdens- en naschools sportaanbod is op dit thema van toepassing. Denk aan doelstellingen over de kwantiteit en kwaliteit, beweegmanagement, Sportieve en Gezonde scholen, het verminderen van schooluitval en schoolsport/naschoolse sportieve opvang.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Kwaliteit bewegingsonderwijs, zoals lesomvang, leerkrachten, accommodatie, onderwijskwaliteit, schoolsport en externe samenwerking.	Monitor School en Sport van het Mulier Instituut.	1	Primair, voortgezet en speciaal onderwijs
Beleid, aanbod en plannen gezonde leefstijl mbo-scholen.	Monitor Gezonde leefstijl in het mbo van DSP-groep.	1	Mbo
Voortgang ontwikkeling kind (lichamelijk).	Leerlingvolgsysteem Bewegingsonderwijs .	1,4	Primair, voortgezet en speciaal onderwijs
Bewegen op school (gymles, actief transport, buitenspelen) en bewegen buiten school.	Leefstijlmonitor van CBS en RIVM	1	4 jaar en ouder

10. Sport en bewegen in de openbare ruimte

Dit thema heeft betrekking op de sport- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte. Denk aan doelstellingen als sport- en speelmogelijkheden bij de (her)inrichting van de openbare ruimte (3%-norm), meenemen van sport en sportieve recreatie bij de invulling van de Omgevingsvisie, onderhoud openbare recreatievoorzieningen en toegankelijkheid en bereikbaarheid van natuurgebieden.

Databronnen

Wat wordt gemeten?	Bron	Niveau	Doelgroep
Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving, bestaande uit zes deelindicatoren.	Mulier Instituut, data op Sport op de kaart .	1, 4	Publieke ruimte in een gemeente
Tijd die kinderen buiten spelen, mate van kindvriendelijke omgeving en belemmeringen om buiten te spelen.	De Kinder- en Jeugdmonitor van GGD'en, RIVM en CBS; vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	3, 4	Kinderen (4-12 jaar), jeugd (12-19 jaar)
Geluids- en geurhinder in de omgeving.	Gezondheidsmonitor van GGD'en, RIVM en CBS; vraag data van gemeente op bij GGD-regio.	1, 3, 4	Volwassenen (19-65 jaar), ouderen (65 jaar en ouder)
Leefbaarheid in buurten en wijken.	Zie 'maatschappelijke waarde van sport' onder leefbaarheidsmonitor, omnibus enquête. Monitor wordt niet in elke gemeente gehouden.	1,4 (5)	Volwassenen (19-65 jaar)

Instrumenten

- Voor inzicht in de beweegvriendelijkheid van een buurt, wijk of dorpskern kan de [BVO-scan](#) door gemeenten zelf worden uitgevoerd (Kenniscentrum Sport en DSP-groep).
- [Leefplekmeter](#) brengt sterke en zwakke punten van een buurt/wijk/dorpskern op gebied van wonen en leven in kaart. Dit is de Nederlandse bewerking (Pharos en Platform 31) van de Schotse Place Standard (NHS Health Scotland, Architecture & Design Scotland en The Scottish Government.). Dit instrument kan door gemeenten zelf worden uitgevoerd.
- De Verkenning ruimteonderzoek van het [Mulier Instituut](#) is een verkenning welke sportief te gebruiken openbare ruimten beschikbaar zijn, hoe deze gebruikt worden en hoe deze (nog) geschikter gemaakt kunnen worden.

Algemene websites die verwijzen naar data op gemeenteniveau:

- www.waarstaatjegemeente.nl (op landelijk-, gemeente- en wijkniveau)
- www.sportenbewegenincijfers.nl (op landelijk-, regionaal-, gemeente- en wijkniveau), met ook kernindicatoren op sport- en beweeggebied
- www.gezondheidinsociaaldomein.nl waar gezondheidssituatie in uw gemeente kunt vergelijken met een andere gemeente
- <https://opendata.cbs.nl> (op landelijk- en gemeenteniveau)
- De [Monitor Sport en Gemeenten](#) biedt een actueel overzicht van kernindicatoren op gemeenteniveau. Gemeenten kunnen deze data als een benchmark gebruiken wanneer ze zich aanmelden als panellid.

Tip!

Op www.allesoversport.nl komt alle kennis over sport en bewegen samen.

© Kenniscentrum Sport, september 2018

Horapark 4
6717 LZ Ede

Postbus 643
6710 BP Ede

info@kcsport.nl
www.kenniscentrumsport.nl

T 0318 - 490 900
F 0318 - 490 995

